

Det Juridiske fakultet

Kravene til rapporteringspliktige ved identifisering av reelle rettighetshavere for juridiske personer

Lukas Köhler

Masteroppgave i rettsvitenskap, JUR-3902, mai 2023

Her kan du plassere et bilde. Hvis du ikke vil legge til et bilde, klikk på det svarte området og slett formen.

For veiledning om hvordan du setter inn et bilde, gå til uit.no/studenter/oppgaveskriving og klikk på «Legg til eget bilde på forsiden» i høyremenyen.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Avhandlingens tema	1
1.2	Rettslig grunnlag.....	3
1.3	Aktualitet	4
1.4	Den videre fremstillingen	5
1.5	Terminologi	6
2	Om rettsområdet generelt og metode	6
2.1	EU/EØS-rettens betydning og direktivtolkning	7
2.2	Nærmere om hvitvasking og terrorfinansiering.....	9
2.3	Risiko.....	10
3	Kort om bakgrunnen for regelverket.....	10
3.1	Regelverkets opprinnelse og utvikling	11
3.1.1	FATF	11
3.1.2	EU.....	11
3.1.3	Baselkomitéen	12
3.1.4	Wolfsberg-gruppen.....	12
3.1.5	Egmontgruppen	12
3.1.6	OECD, Verdensbanken og IMF	13
3.1.7	Oppsummering	13
4	Risikobasert tilnærming	14
4.1	Nasjonal risikovurdering	15
4.2	Virksomhetsinnrettet risikovurdering.....	16
4.3	Rutiner	17
4.4	Kundetiltak	17
4.4.1	Kundetiltakenes innhold.....	18
4.4.2	Løpende oppfølging	19

4.4.3	Undersøkelser ved mistanke.....	20
4.4.4	Forenklede kundetiltak	20
4.4.5	Forsterkede kundetiltak	21
4.4.6	Når kundetiltak ikke kan gjennomføres	21
4.5	Risikovurdering av kunder	22
4.6	Reell rettighetshavers betydning for risikovurderinger	22
5	Kort om reelle rettighetshavere i fysiske personer	23
6	Register for reelle rettighetshavere	24
7	Identifisering av reelle rettighetshavere i juridiske personer, med unntak av stiftelser eller utenlandske juridiske arrangementer.....	25
7.1	Nære familiemedlemmer	25
7.1.1	Lovteksten	26
7.1.2	EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv	27
7.1.3	Risikoprinsippet	28
7.1.4	Konklusjon	29
7.2	Kriteriene i § 14 første ledd: konkret vurdering eller automatisk reell rettighetshaver?	29
7.2.1	Lovteksten	29
7.2.2	EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv	30
7.2.3	Norske forarbeider.....	31
7.2.4	Forskrifter og etterarbeider.....	33
7.2.5	Risikoprinsippet	35
8	Konklusjon	35
9	Betraktninger <i>de lege ferenda</i>	36
9.1	Nære familiemedlemmer	36
9.2	Burde det kreves en konkret vurdering?.....	36
	Referanseliste	39

1 Innledning

1.1 Avhandlingens tema

Hvitvasking er betegnelsen for prosessen med å forsøke å få ulovlig ervervede midler til å fremstå legitime. Prosessen er nødvendig for å gjennomføre alle former for omfattende profittmotivert kriminalitet.¹ Hvitvasking øker lønnsomheten og gjør det vanskeligere å oppdage og dokumentere profittmotiverte forbrytelser.²

Metodene for hvitvasking er mange og forskjellige, og skjer normalt gjennom å benytte tjenester som i utgangspunktet er legitime. Dermed er det nødvendig at de som tilbyr tjenestene har rutiner for å effektivt motarbeide mulighetene for hvitvasking. Hvitvasking skjer ofte over landegrenser. Samarbeid mellom jurisdiksjoner er derfor nødvendig for å kunne motvirke hvitvasking.³ Hvitvaskingsregelverket er derfor utformet med en internasjonal tilnærming.

Terrorfinansiering er å tilføre midler som brukes til å muliggjøre terrorhandlinger. Jo mer ressurser terrorister har, jo mer omfattende kan omfanget av terroren bli. Finansiering av terror skjer også ofte gjennom legitime tjenester.

Hvitvaskingsregelverket skal motvirke hvitvasking og terrorfinansiering. Dette skjer normalt gjennom virksomheter som i utgangspunktet er legitime. Det er nødvendig at virksomhetene bidrar til å motvirke hvitvasking og terrorfinansiering.

Risikomomentene for hvitvasking er noe annerledes enn ved hvitvasking, men samme metode legges til grunn. Reglene gjelder i utgangspunktet likt for motvirkning av terrorfinansiering, så fremt noe annet ikke sies.

Lov 01. juni 2018 nr. 23 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (heretter «hvitvaskingsloven» eller «hvv.») pålegger relevante private aktører en rekke plikter for å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering.⁴ Aktørene omfatter blant annet

¹ Jon Petter Rui, *Hvitvasking: Fenomenet, regelverket, nye strategier*, Oslo 2012 s. 21.

² Økokrim, *Hvitvasking*, <https://www.okokrim.no/hvitvasking.549310.no.html>

³ Økokrim, *Hvitvasking*, <https://www.okokrim.no/hvitvasking.549310.no.html>

⁴ Se hvv. § 1 første ledd, hvor lovens formål angis å være «å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering».

aktører innen finansiell sektor, andre som assisterer med å forvalte kundens midler, som banker og revisorer og advokater.⁵ Disse vil bli omtalt som rapporteringspliktige. Loven krever blant annet at disse aktørene gjør seg kjent med og overvåker kundene sine, gjennomfører nærmere undersøkelser av indikasjoner på hvitvasking eller terrorfinansiering, og rapporterer mistenkelige funn til Etterretningstjenesten for Finansiell Etterretning (EFE).⁶ Reglene i hvitvaskingsloven skal anvendes gjennom en risikobasert tilnærming, også kalt risikoprinsippet, jf. hvvl. § 6.

Avhandlingens problemstilling er hvordan rapporteringspliktige skal identifisere reelle rettighetshavere hos juridiske personer etter reglene i hvvl. § 14 første ledd. Hvem som omfattes av begrepet *juridiske personer* vil bli spesifisert i punkt 7. Det er særlig to spørsmål ved hvordan reelle rettighetshavere skal identifiseres som vil bli behandlet. Første spørsmålet er hvordan regelen om at *nære familiemedlemmer* skal regnes samlet skal anvendes. Andre spørsmål er om grunnlaget for å identifisere noen som reell rettighetshaver, skal være en konkret vurdering, eller om personen automatisk blir reell rettighetshaver ved å oppfylle ett av kriteriene i hvvl. § 14 første ledd.

Avhandlingen vil redegjøre for rettsstilstanden *de lege lata*, ved en rettsdogmatisk analyse av rettskildene. Avslutningsvis vil det gis noen betraktninger *de lege ferenda*. Det vil gis en generell fremstilling av hvitvaskingsregelverket. Avhandlingen vil imidlertid ikke gi en detaljert redegjørelse for, eller drøftelse over, regler som ikke har direkte tilknytning til hvordan reelle rettighetshavere for juridiske personer skal identifiseres.

Avhandlingen vil redegjøre for kravene til identifisering av reelle rettighetshavere ved direkte kontroll etter hvvl. § 14 første ledd første punktum. Kravene for å være reell rettighetshaver gjennom indirekte kontroll etter § 14 første ledd andre punktum vil ikke redegjøres nærmere for, eller drøftes. Praktiske problemstillinger som gjelder indirekte kontroll, vil imidlertid drøftes der de er relevant for direkte kontroll. Krav om bekreftelse av reelle rettighetshavers identitet vil heller ikke bli behandlet i dybden.

⁵ Se hvvl. § 4.

⁶ Se hvvl. §§ 9-19, og §§ 24-26.

1.2 Rettslig grunnlag

Det primære rettslige grunnlaget for hvitvaskingsregelverket i Norge hvitvaskingsloven. Siden rettsområdet hvitvaskingsloven tar sikte på å regulere er av internasjonal karakter, er hvitvaskingsregelverket utformet med en internasjonal tilnærming. Hvitvaskingsloven bygger på EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv.⁷ Både hvitvaskingsloven og EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv bygger på Financial Action Task Force (FATF) sine 40 anbefalinger.⁸ Dermed er disse kildene sentrale for tolkning av hvitvaskingslovens regler. Avhandlingen vil kort redegjøre for disse og andre kilder som er relevante for tolkningen av hvitvaskingsloven.

Hvitvaskingsloven er en gjennomføring av EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv, og er dermed underlagt EU/EØS-domstolen. Tolkning av loven må dermed følge EU/EØS-domstolens metode. Dette vil bli nærmere redegjort for i punkt 2.1.

Det er lite rettspraksis og juridisk litteratur som omhandler kravene til identifisering av reelle rettighetshavere. Avhandlingen har derfor som mål å analysere rettstilstanden gjennom rettskildene som er tilgjengelig. Disse kildene er i hovedsak hvitvaskingslovens lovtekst, forarbeider, rundskriv fra Finanstilsynet, Juridikas lovkommentarer til hvitvaskingsloven, samt internasjonale kilder, i hovedsak FATFs 40 anbefalinger og veiledere og EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv, som er å anse som et forarbeid.⁹

EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv er bindende for Norge gjennom EØS-avtalens vedlegg IX rettsakt 23b. Rettsakten gjør noen modifikasjoner til direktivet. Ingen av modifikasjonene er relevante for avhandlingens tema.

⁷ Europaparlaments- og rådsdirektiv 2015/849 av 20. mai 2015 om forebyggende tiltak mot bruk av det finansielle systemet i forbindelse med hvitvasking av penger eller finansiering av terrorisme (fjerde hvitvaskingsdirektiv).

⁸ FATF, *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation, The FATF Recommendations, 2012* (heretter «FATFs 40 anbefalinger»).

⁹ Jens Edvin A. Skoghøy, *Rett og rettsanvendelse*, Oslo 2018, s. 83.

1.3 Aktualitet

Pliktene hvitvaskingsloven pålegger rapporteringspliktige skal innlemmes og gjennomføres i rapporteringspliktiges daglige arbeid.¹⁰ Rapporteringspliktige og ansatte hos rapporteringspliktige kan også straffes for å ikke overholde reglene.¹¹ Hvordan regelverket skal forstås og overholdes er derfor viktig for alle underlagt hvitvaskingsloven.

I 2022 var de totale kostnadene til finansielle institusjoner globalt, fra å gjennomføre tiltak for å hindre hvitvasking og terrorfinansiering, 274.1 milliarder dollar.¹² Rapporteringspliktige omfatter også andre private aktører, så den totale kostnaden er enda høyere. Kostnadene til myndigheters arbeid for å forhindre hvitvasking og terrorfinansiering er heller ikke inkludert.

For å redusere kostnadene ved gjennomføringen av regelverket, og ved eventuell straff, er det svært viktig å ha en korrekt forståelse av reglene. Tilsyn fra Finanstilsynet viser at det er mangler hos etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket hos flere norske banker.¹³ Det er altså behov for en nærmere klargjøring av hva rapporteringspliktige er forpliktet til. Mangelen på juridiske teori på området gir også et begrenset kunnskapsgrunnlag om regelverket *de lege ferenda*. Mangelen på juridisk teori er i stor grad avhjulpet av FATFs interpretative notes, til FATFs 40 anbefalinger. Disse er derimot å anses som et minstekrav, og ikke et uttrykk for regelverket *de lege ferenda*.

Mangelen på klare og entydige regler har en sammenheng med at hvitvaskingsloven skal anvendes ut ifra en vurdering av risiko.¹⁴ Hvordan risiko skal vurderes, og følgende hvilken grad av risiko en kunde skal designeres, er skjønnsmessige vurderinger som krever en god forståelse av regelverket og de reelle forholdene ved hvitvasking og terrorfinansiering.

¹⁰ Jon Petter Rui, Gunnar Holm Ringen og Kristine Frivold Rørholt, Juridika lovkommentar til lov 1. juni 2018 nr. 23 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven) § 8 punkt 1.1.

¹¹ Hvgl. §§ 49 og 51.

¹² LexisNexis Risk Solutions, *Explore the Global Cost of Financial Crime Compliance*, <https://risk.lexisnexis.com/global/en/insights-resources/research/true-cost-of-financial-crime-compliance-study-global-report>

¹³ Finanstilsynet, *Hvitvasking og terrorfinansiering*, <https://www.finanstilsynet.no/publikasjoner-og-analyser/arsrapport/arsrapport-2021/rapporter-fra-tilsynsomradene-for-2021/hvitvasking-og-terrorfinansiering/#Tilsyn,overv%C3%A5kingogkontroll>

¹⁴ Hvgl. § 6.

Imidlertid er ikke alle reglene tilpasset risiko. Selv om risikoprinsippet er et overordnet prinsipp, er noen av lovens regler ufravikelige, og tillater ikke tilpasning ut ifra en skjønnsmessig vurdering av risiko.¹⁵ Å være sikker på hvilke regler som er ufravikelig, og hvilke som skal tilpasses risiko, fremgår ikke alltid klart ut ifra loven. Dette gjelder blant annet ved identifisering av reelle rettighetshavere for juridiske personer.¹⁶

Regelverket er også kontinuerlig under utvikling. Nye teknologier muliggjør nye metoder for hvitvasking. Risikoprinsippet er også under utvikling. Trenden har vært at regelverket baserer seg i økende grad på risikovurderinger. Vurdering av risiko og innhenting av informasjonsgrunnlaget for vurderingene krever imidlertid mye ressurser. Regelverket skal også være effektivt.¹⁷ Det er derfor all grunn til å anta at regelverket og anvendelsen av risikoprinsippet slik det er i dag, ikke er optimalt, og vil utvikles videre. For utviklingen av rettsområdet vil det derfor være nyttig med en økt produksjon av juridisk teori på rettsområdet.

Oppsummert er det store utfordringer med å anvende regelverket korrekt. Disse kommer delvis av svakheter ved regelverket, og delvis fra manglende klargjørelser for hvordan regelverket skal anvendes. Dette svekker effektiviteten og resultatene ved arbeidet med å forhindre hvitvasking og terrorfinansiering. Manglene fører til økt kriminalitet og problemer for samfunnet som helhet. Avhandlingens siktemål er å gi en nærmere klargjøring av pliktene tilknyttet identifisering av reelle rettighetshavere hos juridiske personer.

1.4 Den videre fremstillingen

Avhandlingen vil gi en generell redegjørelse av regelverket og metodene, særlig risikobasert tilnærming. Avhandlingen vil gi en generell fremstilling av bakgrunnen for hvitvaskingsregelverket. Så vil den risikobaserte tilnærmingen, som er utgangspunktet for anvendelsen av loven, redegjøres for. Det vil videre gis en generell fremstilling over kravene til å gjennomføre kundetiltak og utarbeide en risikovurdering av kunden.

Deretter vil Lov om register over reelle rettighetshavere kort kommenteres, med særlig fokus på lovens relevans for identifisering av reelle rettighetshavere etter hvitvaskingsloven. Så vil

¹⁵ Rui, Ringen og Rørholt, lovkommentar til § 6 punkt 3.

¹⁶ Hvv. § 14.

¹⁷ FATFs 40 anbefalinger, anbefaling 1.

det gis en kort generell redegjørelse for kravene til identifisering av reelle rettighetshavere til fysiske personer. Deretter vil kravene til identifisering av reelle rettighetshavere for juridiske personer redegjøres for og drøftes. Dette punktet er avhandlingens hoveddel. Avslutningsvis vil kravene oppsummeres. Det vil også gis noen betraktninger *de lege ferenda*.

1.5 Terminologi

Rapporteringspliktige er virksomheter som gjennom utøvelsen av sitt arbeid er forpliktet til å følge reglene i hvitvaskingsloven. For en uttømmende liste over rapporteringspliktige, se hvvl. § 4 første, andre og femte ledd.

Kunde betyr i avhandlingen en kunde hos en rapporteringspliktig virksomhet.

Nært familiemedlem er foreldre, ektefelle, registrert partner, samboer og barn, samt barns ektefelle, registrert partner eller samboer, jf. hvvl. § 2 bokstav g.

2 Om rettsområdet generelt og metode

Reglene om reell rettighetshaver er del anti-hvitvaskings regelverket, som er en del av EØS-retten om finansielle tjenester.¹⁸

Lovens formålsbestemmelse er viktig for å tolke lovens bestemmelser. Det fremkommer av formålsbestemmelsen at loven skal «forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering.» Formålet med loven er således ikke at rapporteringspliktige selvstendig skal stoppe hvitvasking og terrorfinansiering. Der rapporteringspliktige finner grunn til mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering, skal Økokrim underrettes, og så beslutter Økokrim om transaksjonen skal gjennomføres, jf. hvvl. § 27 første ledd. Det er altså myndighetene som har ansvaret for å hindre hvitvasking og terrorfinansiering.

Rapporteringspliktiges jobb innen «å forebygge og avdekke»¹⁹, er i utgangspunktet begrenset til å innhente informasjon til myndighetene. Denne informasjonen skal som hovedregel oversendes Økokrim via Altinn²⁰.

¹⁸ EØS-avtalen, vedlegg IX finansielle tjenester, rettsakt 23b.

¹⁹ Hvvl. § 1 første ledd.

²⁰ FOR-2018-09-14-1324, Hvitvaskingsforskriften, § 5-1 (2).

Rapporteringspliktige skal bare stoppe transaksjoner eller nekte å etablere et kundeforhold, dersom kundetiltakene ikke kan gjennomføres, jf. hvvl. § 21 første ledd. Likevel kan høy risiko for hvitvasking og terrorfinansiering være grunn til å nekte tjenester med hjemmel i andre lover. Et eksempel er at risiko for hvitvasking kan medføre «saklig grunn» til at kunder nektes tjenester, f.eks. etter Lov 18. desember 2020 nr. 146 om finansavtaler § 4-43.²¹

2.1 EU/EØS-rettens betydning og direktivtolkning

Hvitvaskingsloven implementerer EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv i norsk rett. Direktivet er et minimumsdirektiv.²² Det er adgang for Norge til å ha strengere regler enn direktivet for å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering, jf. direktivets artikkel 5.

Hvitvaskingsloven ble vedtatt før direktivet ble inkorporert i EØS-avtalen 1. august 2019.²³ Dermed var det tilstrekkelig å konstatere rettsharmoni.²⁴ Direktivet ble transformert til norsk lov og har karakter av lovforarbeid.²⁵ Avhandlingen vil videre gi en kort redegjørelse av tolkningsprinsippene som er relevante for avhandlingens tema og problemstillinger.

Bestemmelsene i EØS-avtalen gjelder som norsk lov, jf. EØS-loven § 1. Reglene som følger av EØS-avtalen har forrang over norsk lov, jf. EØS-loven § 2. Norsk rett skal tolke bestemmelser som har grunnlag i EUs direktiver innenfor rammene av direktivet, i samsvar med EU-domstolens metode.²⁶ Avhandlingen må dermed tolke direktiver i samsvar med EU-domstolens metode.

²¹ TOSLO-2017-173396 og Finanstilsynets rundskriv RFT-2016-24 punkt 8 (opphevet) er eksempler på at tjenester nektes på grunn av en vurdering av risiko, som gir «saklig grunn» til å nekte tjenester med hjemmel utenfor hvitvaskingsloven. Dommen og rundskrivet henviser til den opphevede Lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag § 14 første ledd.

²² Prop.40 L (2017-2018) punkt 2.1.1. Se også EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv artikkel 5.

²³ EØS-komiteens beslutning nr 249/2018 av 5. desember 2018 om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv (EU) 2015/849 om tiltak for å hindre at finanssystemet brukes til hvitvasking av penger eller finansiering av terrorisme mv. (fjerde hvitvaskingsdirektiv).

²⁴ Fredrik Sejersted, Finn Arnesen, Ole-Andres Rognstad, Sten Foyn og Olav Kolstad, *EØS-rett*, Oslo 2014, s. 200.

²⁵ Skoghøy (2018) s. 83.

²⁶ Finn Arnesen og Are Stenvik, *Internasjonalisering av juridisk metode*, Oslo 2015, s. 56, se også Sejersted (2014) s. 223.

Direktiver skal være bindende for Norge, jf. EØS-avtalen § 7. Det er ikke presisert i EØS-avtalen, men direktiver skal være bindende «med hensyn til sin målsetting», jf. *The Treaty on the Functioning of the European Union (TEUF)* artikkel 288.²⁷ Direktiver har ikke som formål å oppnå full homogenitet, men et tilstrekkelig nivå av samkjøring.²⁸ Hvor stor margin norsk lov har til å avvike fra ordlyden i direktivet, avhenger av en tolkning av direktivet.²⁹ Et sentralt vurderingstema i tolkningen er hvor detaljerte bestemmelsene i direktivet er.³⁰ Ordlyden i EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv er i stor grad klar og detaljert. Lovgiver har dermed begrenset handlefrihet til å avvike fra direktivets ordlyd.³¹

EU/EØS-rettens grunnleggende rettskildeprinsipp ved tolkning av EU/EØS-rettslige regler er homogenitetsprinsippet, som har som formål å sikre ensartet innhold i regler i EU/EØS.³² EU/EØS-rettslige regler må tolkes etter EU/EFTA-domstolens metode.³³

Mens arbeidet med den nye hvitvaskingsloven pågikk, vedtok EU femte³⁴ og sjette hvitvaskingsdirektiv.³⁵ EUs femte hvitvaskingsdirektiv er et endringsdirektiv, som endrer noen av bestemmelsene i fjerde hvitvaskingsdirektiv. Endringene er tatt høyde for i avhandlingen. EUs sjette hvitvaskingsdirektiv gjelder for strafferetten, og er ikke relevant for tema eller problemstillinger i avhandlingen.

²⁷ TFEU, *The Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU)* OJ C 326, artikkel 288.

²⁸ Sejersted (2014) s. 53.

²⁹ Sejersted (2014) s. 51.

³⁰ Sejersted (2014) s. 51.

³¹ NOU 2016:27 s. 11.

³² Sejersted (2014) s. 223, se også EØS-avtalens artikkel 1, 6, 105 og 106 og fortalens punkt 16.

³³ Se for eksempel sak C-128/11 *UsedSoft* (avsnitt 39) og sak C-4/16 *J.D.* (avsnitt 20–38).

³⁴ Europaparlaments- og Rådsdirektiv (EU) 2018/843 av 30. mai 2018 om endring av direktiv (EU) 2015/849 om tiltak for å hindre at finanssystemet brukes til hvitvasking av penger eller finansiering av terrorisme, og om endring av direktiv 2009/138/EF og 2013/36/EU (femte hvitvaskingsdirektiv).

³⁵ Europaparlamentets- og Rådsdirektiv (EU) 2018/1673 av 23. oktober 2018 om strafferettslig bekjempelse av hvitvasking av penger (sjette hvitvaskingsdirektiv).

2.2 Nærmere om hvitvasking og terrorfinansiering

Hvitvaskingsloven definerer ikke selv begrepene «hvitvasking» eller «terrorfinansiering», men henviser i § 2 bokstav a og b til Lov 20. mai 2005 om straff (straffeloven) sin definisjon i §§ 332 og 337 om heleri og hvitvasking, og straffeloven §§ 135 og 136 a om terrorfinansiering. Hvitvaskingslovens definisjon av «hvitvasking» tilsvarer definisjonen i EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv, og inkluderer også det som i straffeloven er definert som heleri.³⁶

Å oppbevare utbytte fra ulovlige handlinger, for eksempel på en bankkonto, er tilstrekkelig til å falle innenfor definisjonen av hvitvasking.³⁷ Tilsvarende er det tilstrekkelig å oppbevare midler som er tiltenkt å finansiere terror, for å være innenfor hvitvaskingslovens definisjon.³⁸ «Hvitvasking» og «terrorfinansiering» i hvitvaskingslovens betydning er altså all befatning med ulovlig ervervede midler, eller midler som er tiltenkt finansiering av terror.

Finansiering av terror skiller seg fra hvitvasking, ved at det sentrale ved terrorfinansiering i større grad er hvor pengene skal ende opp. Ved terrorfinansiering er også sanksjonsregelverket viktigere. Sanksjonsregelverket vil imidlertid ikke bli nærmere behandlet i avhandlingen. Vurderingsmomentene ved hvitvasking er imidlertid relevante også for terrorfinansiering, ettersom samme metoder, f.eks. bruk av skatteparadiser og kompliserte selskapsstrukturer, brukes for å skjule at pengene skal finansiere terror.

Rapporteringspliktige skal i alle tilfeller ikke straffes etter straffelovens bestemmelser, med mindre rapporteringspliktige yter tjenester og samtidig har kunnskap om de bakenforliggende straffbare forholdene, som vil tilsvare forsett eller grov uaktsomhet. Hvitvaskingsloven gir derimot hjemmel til å ilegge rapporteringspliktige overtredelsesgebyr og bøter, jf. §§ 49 og 51. Personer som utfører arbeid for rapporteringspliktige kan også straffes med overtredelsesgebyr eller bøter, dersom de opptrer grovt uaktsomt eller forsettlig.³⁹ Ved særlig

³⁶ Direktiv 2015/849, artikkel 1 nr. 3.

³⁷ Straffeloven § 332 og 337.

³⁸ Straffeloven § 135.

³⁹ Jf. hvvl. §§ 49 og 51.

skjerpende omstendigheter kan personer som utfører arbeid for rapporteringspliktige også dømmes til fengsel.⁴⁰

2.3 Risiko

Hvordan «risiko» defineres varierer fra fagområde til fagområde. Også innenfor et fagområde kan det være forskjellige definisjoner av risiko. I et samfunnssikkerhetsperspektiv, er risiko definert som både «*produktet av sannsynlighet og konsekvens*», og hvordan mennesker forstår og tolker framtiden.⁴¹ Avhandlingen vil ikke forsøke å gi en presis definisjon av risiko, men heller redegjøre for hvordan risiko anvendes i risikobasert tilnærming.

Risiko i avhandlingens sammenheng referer til risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering. Det er ikke en klar definisjon av risiko i denne sammenheng. Det mest nærliggende er å definere risiko som sannsynligheten for at hvitvasking eller terrorfinansiering vil finne sted. Sannsynligheten skal identifiseres ut ifra en konkret vurdering, ut ifra en rekke faktorer.⁴²

3 Kort om bakgrunnen for regelverket

For å gi en bedre forståelse av regelverket som skal forhindre hvitvasking og terrorfinansiering, og hvordan hvitvaskingsloven skal tolkes, vil avhandlingen kort redegjøre for sentrale kilder og reelle forhold som er bakgrunnen for regelverket.

Hensikten med hvitvasking er å få ulovlig vervede midler til å fremstå legitime.⁴³ Hvitvasking muliggjør andre former for kriminalitet, ved å la kriminelle skjule sine kriminelle handlinger og benytte avkastningen fra kriminalitet. Å hindre hvitvasking vil derfor gjøre det vanskeligere å profitere fra kriminalitet generelt. Hvitvaskingsloven direkte formål er å hindre hvitvasking og terrorfinansiering.⁴⁴ Et mer indirekte og overordnet formål er å beskytte økonomien og samfunnet som helhet fra kriminalitet, ved å gjøre det vanskeligere å profitere fra kriminalitet.⁴⁵

⁴⁰ Jf. hvvl. § 51.

⁴¹ Perspektiver på samfunnssikkerhet, s. 78-79, Engen, Kruke, Lindøe, Olsen, Olsen, Pettersen.

⁴² FATFs 40 anbefalinger, interpretive note to recommendation 1, nr. 14-19.

⁴³ Rui (2012) s. 21-22, Høgberg og Stridbeck, s. 17.

⁴⁴ Jf. hvvl. § 1 første ledd.

⁴⁵ Jf. hvvl. § 1 andre ledd.

Det overordnede ansvaret for å hindre hvitvasking og terrorfinansiering ligger hos lands myndigheter.⁴⁶ En del av dette oppfylles ved kriminalisering og etterforskning. Mulighetene for hvitvasking og terrorfinansiering er imidlertid så omfattende at det er umulig for myndighetene å overvåke og hindre alle muligheter for hvitvasking og terrorfinansiering. For at lands myndigheter skal ha en realistisk mulighet til å bekjempe denne typen kriminalitet, er det utviklet et regelverk der aktørene i økonomien som kan bli misbrukt til disse formålene, bidrar til å motvirke hvitvasking og terrorfinansiering.

3.1 Regelverkets opprinnelse og utvikling

3.1.1 FATF

I 1989 opprettet G7 Financial Action Task Force (FATF). FATF publiserte i 1990 første utgave av FATFs 40 anbefalinger. Disse 40 anbefalingene har regelmessig blitt revidert. FATFs anbefalinger er den mest innflytelsesrike kilden til regelverk for bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering.⁴⁷ FATFs 40 anbefalinger er anerkjent som den internasjonale standarden for regelverk mot hvitvasking og terrorfinansiering.⁴⁸ I tillegg til de 40 anbefalingene, arbeider FATF i dag med å kontinuerlig evaluere lands regelverk for bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering, og med å identifisere jurisdiksjoner med høy risiko for hvitvasking og terrorfinansiering.⁴⁹

3.1.2 EU

I Europa har EUs organer vært sentrale i utviklingen av regelverket. Europarådet vedtok «Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds of Crime» i 1990, med formålet å bekjempe organisert kriminalitet.⁵⁰ I 1991 ble EUs første hvitvaskingsdirektiv vedtatt, med formål å bekjempe hvitvasking.⁵¹ Siden har EU vedtatt

⁴⁶ FATFs 40 anbefalinger, anbefaling 1.

⁴⁷ Rui (2012) s. 63.

⁴⁸ FATFs 40 anbefalinger s. 1. FATFs 40 anbefalinger er ansett som minimumskrav, som kan gjennomføres i alle jurisdiksjoner.

⁴⁹ <https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/what-we-do.html>

⁵⁰ Strasbourg 8.XI.1990

⁵¹ 91/308/EEC

oppdaterte hvitvaskingsdirektiver. Dagens hvitvaskingslov er basert på EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv.⁵²

3.1.3 Baselkomitéen

Baselkomitéen ble etablert i 1974 av sentralbanksjefer fra ti land. I dag består Baselkomitéen av sentralbanker og tilsynsmyndigheter med ansvar for banksektoren fra 28 jurisdiksjoner.⁵³ Komitéen vedtok i 1988 Basel-deklarasjonen, som innførte risikoprinsippet.⁵⁴ Deklarasjonen var den første retningslinjen som anbefalte en risikobasert tilnærming for bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering. Baselkomitéens retningslinjer var en viktig faktor for at FATF implementerte en risikobasert tilnærming i deres anbefalinger ved revisjonen i 2003.

3.1.4 Wolfsberg-gruppen

Wolfsberg-gruppen er en sammenslutning av tretten av verdens største banker. Gruppen jobber for å utvikle retningslinjer og regler for bekjempelse av økonomisk kriminalitet. Fokuset retter seg særlig mot kundetiltak og bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering.⁵⁵ Gruppen publiserte i 2002 en rekke prinsipper for bekjempelse av hvitvasking, som anbefalte en risikobasert tilnærming.⁵⁶ Bankene var gjennom Wolfsberg-gruppen en stor forkjemper for å innføre en risikobasert tilnærming i FATFs anbefalinger.⁵⁷ Gruppen har utarbeidet en rekke retningslinjer for risikohåndtering.⁵⁸

3.1.5 Egmontgruppen

Egmontgruppen er sammenslutning av bestående av Financial Intelligence Units (FIUs) fra 166 land.⁵⁹ FIUs hovedoppgaver er å være mottaker for MT-rapporter og bearbeide, berike, analysere og så videreformidle rapportene til politi, kontroll- og tilsynsmyndigheter, samt

⁵² Direktiv 2015/849.

⁵³ Basel Committee on Banking Supervision, *About the BCBS*, <https://www.bis.org/bcbs/membership.htm>

⁵⁴ Rui (2012) s. 237.

⁵⁵ Wolfsberg-gruppen, *Mission*, <https://www.wolfsberg-principles.com/about/mission>

⁵⁶ Wolfsberg-gruppen, *Wolfsberg Anti-Money Laundering Principles for Correspondent Banking 2002*.

⁵⁷ Wouter H. Muller, Christian H. Kälin, John G. Goldsworth, *Anti-Money Laundering: International Law and Practice*, (Chichester 2007) s. 97.

⁵⁸ F.eks. Wolfsberg-gruppen, *Guidance on a Risk Based Approach for Managing Money Laundering Risks* (2015) og Wolfsberg-gruppen, *Guidance on Politically Exposed Persons (PEPs)* (2017).

⁵⁹ Egmont Group, *About the Egmont Group*, <https://egmontgroup.org/about/>

utenlandske samarbeidene tjenester.⁶⁰ Norges FIU er Enheten for Finansiell Etterretning (EFE), som er underlagt Økokrim.⁶¹

Egmontgruppen er et forum der FIUs deler sin ekspertise og etterretningsinformasjon. Gruppen samarbeider også for å utvikle og implementere internasjonale standarder for bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering.⁶²

3.1.6 OECD, Verdensbanken og IMF

OECD publiserer lister over land med høy risiko.⁶³ Verdensbanken og IMF (International Monetary Fund) samarbeider om å evaluere jurisdiksjoners regelverk for bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering. Verdensbanken og IMF gir også ut en referanseguide som supplerer FATFs anbefalinger.⁶⁴

3.1.7 Oppsummering

Som redegjort for, har den risikobaserte tilnærming til bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering i hovedsak blitt utviklet av banker og myndigheter som har ansvaret for banksektoren. Dette er naturlig, siden banker og virksomheter for betalingsformidling er de typene rapporteringspliktige som rapporterer klart flest mistenkelige transaksjoner.

I Norge var 67 prosent av MT-rapporter som ble innsendt av rapporteringspliktige til Enheten for finansiell etterretning (EFE) i Økokrim, sendt fra banker.⁶⁵ Rapporten viser også at virksomheter for betalingsformidling er særlig utsatt. Hver rapporteringspliktige bank sendte i gjennomsnitt inn ca. 79 varsler, og en gjennomsnittlig virksomhet for betalingsformidling sendte inn ca. 160 varsler.⁶⁶

⁶⁰ Justisdepartementet, *Enheten for Finansiell Etterretning*, <https://hvitvasking.no/enheten-for-finansiell-etterretning/>

⁶¹ Justisdepartementet, *Enheten for Finansiell Etterretning*, <https://hvitvasking.no/enheten-for-finansiell-etterretning/>

⁶² Egmont Group, *About the Egmont Group*, <https://egmontgroup.org/about/>

⁶³ Rui (2012) s. 95.

⁶⁴ World Bank, *Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism*, 2016.

⁶⁵ Enheten for finansiell etterretning, *Årsrapport 2021*, s. 12

⁶⁶ Enheten for finansiell etterretning, *Årsrapport 2021*, s. 15.

Norges regelverk bygger i hovedsak på EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv og FATFs 40 anbefalinger.⁶⁷ FATF og EU bygger sine regelverk i hovedsak på eget arbeid, men benytter også andre kilder. Særlig Baselkomitéen, Egmontgruppen og Wolfsberg-gruppen har vært sentrale i utformingen av FATFs anbefalinger. Pliktene til rapporteringspliktige er altså i stor grad utformet med fokus rundt banker. Man må tolke reglene i lys av dette faktum.

4 Risikobasert tilnærming

En risikobasert tilnærming skal være utgangspunktet ved anvendelsen av hvitvaskingsloven, jf. hvvl. § 6.⁶⁸ Den risikobaserte tilnærmingen er utgangspunktet for etterlevelsen av samtlige forpliktelser i hvitvaskingsregelverket.⁶⁹ Dette kalles også risikoprinsippet. Både rapporteringspliktige og lands myndigheter skal ha en risikobasert tilnærming til bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering.⁷⁰ Avhandlingen vil i dette kapitlet gi en oppsummering av rapporteringspliktiges krav til gjennomføring av en risikobasert tilnærming.

Selv om risikobasert tilnærming er utgangspunktet, er noen av hvitvaskingslovens bestemmelser ufravikelige. Det er viktig å være klar over hvilke krav som er regelstyrte og hvilke som er risikostyrte. De preseptoriske reglene er hovedsakelig å utarbeide en virksomhetsinnrettet risikovurdering og rutiner, jf. hvvl. §§ 7 og 8. Disse er nødvendige for å ha grunnlag til å gjennomføre en risikobasert tilnærming. Videre er ufravikelige kundetiltak å identifisere og innhente og bekrefte informasjon om kunden, og å identifisere reelle rettighetshavere. Det er også et ufravikelig krav å dokumentere arbeidet som er gjort.

Rapporteringspliktiges plikter etter hvitvaskingsregelverket har hovedsakelig som formål å innhente etterretningsinformasjon til EFE ved Økokrim. Dersom det er grunnlag for å mistenke hvitvasking eller terrorfinansiering, skal MT-rapport oversendes til EFE. Når det er funnet høy risiko kan Økokrim «i særlige tilfeller» kreve stans av tjenesten, jf. hvvl. § 27 første ledd andre punktum. Utgangspunktet er fortsatt at tjenesten utføres.

Rapporteringspliktige skal kun nekte tjenester på eget initiativ dersom påkrevde kundetiltak ikke kan gjennomføres, jf. hvvl. § 21 første ledd.

⁶⁷ Prop.40 L (2017-2018) s. 7.

⁶⁸ Se direktiv 2015/849, fortalen avsnitt 22.

⁶⁹ Prop.40 L (2017-2018) punkt 4.1.

⁷⁰ FATFs 40 anbefalinger, anbefaling 1.

Rapporteringspliktiges plikter etter hvitvaskingsregelverket kan deles inn i fire hovedforpliktelser, (i) kundetiltak, (ii) løpende oppfølging, (iii) undersøkelser og (iv) rapportering. Pliktene fremkommer av hvvl. kapittel 4 og 5. Hvordan oppfyllelsen av pliktene skal gjennomføres avhenger av rapporteringspliktiges rutiner, som baserer seg i stor grad på den virksomhetsinnrettede risikovurderingen.

Hvor omfattende kundetiltakene skal være avhenger også av en konkret risikovurdering, som tar hensyn til virksomhetens og kundens risiko. Hvor omfattende etterprøving av forhøyede risikofaktorer skal være, beror på en konkret risikovurdering.⁷¹ Rapporteringspliktige må dermed nødvendigvis gis en betydelig skjønnsmargin til hvorvidt kundekontroll er tilfredsstillende gjennomført.⁷² Rapporteringspliktige kan ikke pålegges å ha uforholdsmessig strenge krav til kundetiltak, slik at det i praksis blir vanskelig eller umulig for kunden å gjennomføre forsterkede kontrolltiltak.⁷³

4.1 Nasjonal risikovurdering

Norges myndigheter skal utarbeide nasjonale risikovurderinger for hvitvasking og terrorfinansiering⁷⁴. Disse utgis annethvert år. Den siste publiserte risikovurderingen er fra 2022⁷⁵. Den nasjonale risikovurderingen skal være grunnlaget for myndighetenes strategi⁷⁶ for å bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering⁷⁷. Dette inkluderer utformingen av lover og forskrifter, og hvilke regler som skal gjelde innenfor spesifikke sektorer som er rapporteringspliktige. Reglene skal være forholdsmessige⁷⁸.

Nasjonal risikovurdering, EFEs årsrapporter og trendrapporter, og myndighetenes strategi er grunnlaget for hvordan myndighetenes ressurser brukes. Dette er myndighetenes

⁷¹ LB-2022-36100, kapittel VI.

⁷² LB-2022-36100, kapittel VI, se også Rui 2012, s. 311.

⁷³ LB-2022-36100 kapittel VI.

⁷⁴ FATFs 40 anbefalinger, anbefaling 1, EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv art. 7.

⁷⁵ Økokrim og Politiets Sikkerhetstjeneste, *Nasjonal risikovurdering 2022*.

⁷⁶ Regjeringens strategi for bekjempelse av hvitvasking, terrorfinansiering og finansiering av spredning av masseødeleggelsesvåpen, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/regjeringens-strategi-for-bekjempelse-av-hvitvasking-terrorfinansiering-og-finansiering-av-spredning-av-masseodeleggelsesvapen/id2706323/>

⁷⁷ Direktiv 2015/849, artikkel 7 nr. 4.

⁷⁸ Direktiv 2015/849, artikkel 8 nr. 3.

gjennomføring av risikobasert tilnærming.⁷⁹ Hvor ressursene til etterforskning allokeres, bestemmes også i stor grad av risikovurderingene til rapporteringspliktige og rapportering til Økokrim. En sentral kilde til utarbeidelse av strategier er årsrapportene og trendrapportene til EFE.

Den nasjonale risikovurderingen er også i stor grad relevant for private aktørers risikovurdering av egen virksomhet. Den danner en sentral del av grunnlaget for vurderingen av risikomomentene som knytter seg til virksomhetens art og geografiske forhold.

4.2 Virksomhetsinnrettet risikovurdering

Utgangspunktet for en risikobasert tilnærming er den virksomhetsinnrettede risikovurderingen.⁸⁰ Som nevnt er dette kravet ufravikelig. At risikovurderingen skal være «virksomhetsinnrettet» betyr at den skal være individualisert for egen virksomhet.⁸¹ Risikovurderingen skal «identifisere og vurdere risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering knyttet til sin virksomhet», jf. hvvl. § 7 første ledd.

Den virksomhetsinnrettede risikovurderingen skal identifisere og vurdere risikoen ved «egen virksomhet, herunder særlig virksomhetens art og omfang», inkludert risikoen ved produktene, tjenestene og kundeforholdene virksomheten tilbyr, «type kunder og kundegrupper», og virksomhetens geografiske forhold, jf. § 7 andre ledd. Videre skal risikovurderingen «tilpasses virksomhetens art og omfang», jf. § 7 fjerde ledd. Andre relevante momenter for virksomhetens risiko må også vurderes. Risikovurderingen skal være dokumentert, oppdatert og tilgjengelig for tilsynsmyndigheten, jf. § 7 femte ledd. Den må oppdateres minimum årlig.⁸²

Nasjonale eller bransjerettede risikovurderinger kan ikke ukritisk legges til grunn for virksomhetens risikovurdering, men skal være sentrale kilder for risikovurderingen.⁸³

⁷⁹ FATFs 40 anbefalinger, anbefaling 1.

⁸⁰ Se også NOU 2016:27 punkt 4.3.4.

⁸¹ RFT-2022-4 punkt 2.2.3.

⁸² RFT-2022-4 punkt 2.2.1, se også EBA, *Final report on Guidelines on revised ML TF risk factors* (first revision), s. 21.

⁸³ RFT-2022-4 punkt 2.2.3 og 2.2.4.

Finansforetak og andre store og mellomstore virksomheter skal også inkludere internasjonale kilder som grunnlag for den virksomhetsinnrettede risikovurderingen.⁸⁴

4.3 Rutiner

Rapporteringspliktige skal ha rutiner for å gjennomføre hvitvaskingslovens regler, jf. hvvl. § 8 første ledd.⁸⁵ Rutinene skal være grunnlaget for hvordan rapporteringspliktige gjennomfører hvitvaskingsregelverket i virksomhetens daglige arbeid.⁸⁶ Rutinene skal være individuelt tilpasset virksomheten, og tar utgangspunkt i den virksomhetsinnrettede risikovurderingen.⁸⁷

Arbeidet med å gjennomføre rutinene kan deles inn i tre komponenter. Første del er hvordan hvitvaskingslovens preseptoriske regler skal gjennomføres.⁸⁸ For det andre hvordan skjønnsbaserte regler skal anvendes.⁸⁹ Skjønnnet skal baseres på en vurdering av risiko. Tredje komponent skal angi hvordan rutinene skal gjennomføres i praksis hos virksomheten.⁹⁰ Eksempler på praktisk gjennomføring er intern kontroll på at reglene gjennomføres, jf. hvvl. § 35 og hvem som har ansvaret for opplæring og hvordan denne skal gjennomføres, jf. § 36.

4.4 Kundetiltak

Plikten til å gjennomføre kundetiltak er ufravikelig.⁹¹ Lagmannsretten uttaler at funksjonen til kundetiltak er å «gjøre seg kjent med kunden med formål å kunne vurdere hvilken risiko for hvitvasking og terrorfinansiering kundeforholdet innebærer.»⁹² Omfanget av kundetiltakene beror imidlertid på en vurdering av risiko, ved forenklede og forsterkede kundetiltak. Omfanget vil bli redegjort for nærmere nedenfor. Kundetiltak skal i utgangspunktet gjennomføres før etablering av kundeforhold, jf. hvvl. § 11 første ledd, jf. § 10 første ledd bokstav a. Kundeforholdet skal normalt anses etablert når kunden kan bruke

⁸⁴ RFT-2022-4 punkt 2.2.3. f.eks. lister over land med høy risiko.

⁸⁵ FATFs 40 anbefalinger, Interpretive note to recommendation 1 nr. 13, og EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv artikkel 8 nr. 3.

⁸⁶ NOU 2016:27 punkt 4.4.4.

⁸⁷ NOU 2016:27 punkt 4.3.4. og 4.4.4.

⁸⁸ Rui, Ringen og Rørholt, lovkommentar til § 8 punkt 1.2.2.1.

⁸⁹ Rui, Ringen og Rørholt, lovkommentar til § 8 punkt 1.2.2.2.

⁹⁰ Rui, Ringen og Rørholt, lovkommentar til § 8 punkt 1.2.2.3.

⁹¹ Rui, Ringen og Rørholt, lovkommentar til § 8 punkt 1.2.2.1.

⁹² LB-2022-36100: kapittel III.

rapporteringspliktiges tjenester.⁹³ Disse kundetiltakene vil omtales som «alminnelige kundetiltak.»

Tjenestene som det her refereres til er tjenester som kunden selv kan anvende. Når det gjelder tjenester som kunden ikke selv kan bruke, men som utføres av rapporteringspliktige, som revisorer, regnskapsførere og advokater og andre som yter selvstendig rettshjelp eller utøver tjenesten ved eget arbeid, anses kundeforhold etablert når rapporteringspliktige har påtatt seg et oppdrag.⁹⁴ For å sikre effektivitet er det åpnet for å gjøre unntak. Dersom det er «nødvendig for ikke å hindre den alminnelige forretningsdriften og det er lav risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering» kan kundens og reelle rettighetshaveres identitet bekreftes under etablering av kundeforholdet, jf. hvvl. § 11 andre ledd. Unntaket er veldig snevert, og kunden vil uansett ikke ha mulighet til å benytte tjenestene for kundetiltakene er gjennomført.⁹⁵ Unntaket er derfor av liten praktisk betydning.

Skal rapporteringspliktige og kunden ikke etablere et kundeforhold, skal kundetiltak gjennomføres ved transaksjoner over en viss størrelse, jf. hvvl. § 10 første ledd bokstav b. Kundetiltak skal også gjennomføres dersom rapporteringspliktige mistenker hvitvasking eller terrorfinansiering, jf. § 10 første ledd bokstav c.

4.4.1 Kundetiltakenes innhold

Ved gjennomføring av kundetiltak skal det innhentes informasjon som er tilstrekkelig til å forstå kundeforholdets art og formål, jf. hvvl. § 13 femte ledd. Det skal også gjennomføres kundetiltak slik at rapporteringspliktige skal forstå eierskaps- og kontrollstrukturen til kunden, jf. § 13 første ledd tredje punktum.

Det skal også innhentes informasjon for å bekrefte identiteten til juridiske personer. Nødvendig informasjon til dette er «foretaksnavn», «organisasjonsform», «organisasjonsnummer», «adresse» og «navnet på daglig leder og styremedlemmer, eller personer i tilsvarende stilling», jf. hvvl. § 13 første ledd. Den nevnte informasjonen er et ufravikelig minimumskrav. Dersom det ikke fremlegges og bekreftes informasjon som krevd i bestemmelsen, skal rapporteringspliktige ikke opprette kundeforholdet. Kravene til

⁹³ Hvitvaskingsforskriften § 4-1 (1).

⁹⁴ Hvitvaskingsforskriften § 4.

⁹⁵ Rui, Ringen og Rørholt, lovkommentar til § 11 punkt 2.

identifikasjon etter § 13 første ledd er absolutte, og gjelder selv om det gjennomføres forenklede kundetiltak.

Informasjonen skal bekreftes ved «oppslag mot eller utskrift fra et offentlig register eller firmaattest», jf. § 13 andre ledd. Informasjonen skal i utgangspunktet ikke være eldre enn tre måneder. Veilederen til hvitvaskingsloven nevner fristen på tre måneder spesifikt når det gjelder Foretaksregisteret og Enhetsregisteret. Imidlertid nevnes ikke noen frist for når informasjonen ble oppdatert for andre registre.

Det kan dermed virke som fristen på tre måneder ikke gjelder for juridiske personer registrert i andre registre. Dette vil i hovedsak bli relevant for utenlandske foretak. I slike tilfeller må rapporteringspliktige kreve å få utlevert «oppslag mot eller utskrift fra utenlandsk offentlig register og eventuelt utenlandsk firmaattest.⁹⁶» Påliteligheten av utenlandske registre må konkret vurderes. Dersom informasjonen vurderes som upålitelig, som følge av landet registre holder til, eller andre forhold, må det gjennomføres ytterligere tiltak. Disse kan inkludere å få bekreftelse på informasjonen direkte fra utenlandske myndigheter.

Når det gjelder fysiske personer som kan handle på vegne av den juridiske personen, gjelder reglene om identifisering som følger av hvvl. § 12.

4.4.2 Løpende oppfølging

I tillegg til de alminnelige kundetiltakene ved opprettelse av kundeforhold, skal rapporteringspliktige gjennomføre kundetiltak løpende gjennom kundeforholdet, jf. hvvl. § 24 første ledd. Det skal vurderes om opplysninger som fremkommer ved løpende kundetiltak samsvarer med det som forventes fra kundeforholdet, ut ifra informasjonsgrunnlaget for risikovurderingen. Banker, kredittforetak og finansieringsforetak skal også ha elektroniske overvåkningssystemer, som automatisk skal oppdage avvik, jf. § 38 første ledd.

Hvor ofte det skal gjennomføres løpende kundetiltak avhenger av risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering.⁹⁷ Rettskildene gir ikke klare føringer på hvor ofte kundetiltak skal

⁹⁶ RFT-2022-4 punkt 4.4.1.

⁹⁷ RFT-2022-4 punkt 4.11.

gjennomføres. Lovkommentarene uttaler at for banker vil rimelige intervaller være hvert tredje år for lav risiko, annethvert år for normal risiko og årlig for høy risiko.⁹⁸

Dersom kunden eller reelle rettighetshaver er en politisk eksponert person (PEP), eller nært familiemedlem eller medarbeider til en PEP, skal det «gjennomføres forsterket løpende oppfølging av kundeforholdet», jf. § 24 tredje ledd.

Dersom det fremkommer nye opplysninger om kunden, skal disse dokumenteres og eventuelt skal risikovurderingen og risikograd oppdateres.⁹⁹ Omfanget av løpende kundetiltak avhenger også på en vurdering av risiko.

4.4.3 Undersøkelser ved mistanke

I tillegg til løpende oppfølging etter hvvl. § 24, skal rapporteringspliktige gjennomføre nærmere undersøkelser når det avdekkes «forhold som kan indikere at midler har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering», jf. hvvl. § 25 første ledd. Indikasjoner på hvitvasking eller terrorfinansiering er i praksis forhold som avviker fra hva rapporteringspliktige forventer av kunden, jf. § 25 andre ledd.¹⁰⁰ Foreligger slike indikasjoner skal det alltid foretas nærmere undersøkelser, jf. § 25 andre ledd. Terskelen for at undersøkelsesplikten utløses er lav.¹⁰¹

Omfanget og metodene for undersøkelsene må imidlertid bero på en vurdering av risiko i tråd med risikoprinsippet. Her må rapporteringspliktige innrømmes en betydelig skjønnsmargin ved vurdering av hvilke tiltak som tilfredsstillende kravene til undersøkelser etter loven.¹⁰²

4.4.4 Forenklede kundetiltak

Et av de sentrale formålene med risikobasert tilnærming er at økonomien skal kunne fungere så effektivt som mulig.¹⁰³ Ressursene skal benyttes der de er mest effektive. I kundeforhold hvor det er lav risiko må det være anledning til å benytte mindre ressurser, slik at det kan benyttes mer ressurser der det er identifisert høy risiko.

⁹⁸ Rui, Ringen og Rørholt, lovkommentar til § 24 punkt 3.

⁹⁹ NOU 2016:27 punkt 5.9.1.

¹⁰⁰ Se også NOU 2016:27 punkt 6.5.2.2.2.

¹⁰¹ NOU 2016:27 punkt 6.5.2.2.2.

¹⁰² LB-2022-36100 kapittel VI, se også Rui (2012) s. 311.

¹⁰³ FATFs 40 anbefalinger, anbefaling 1.

Grunnlaget for å benytte forenklede kundetiltak må være den virksomhetsinnrettede risikovurdering, og de første indikasjonene på risikoen til kunden. Risikovurderingen for kunden kan ikke alene ligge til grunn for forenklede kundetiltak, ettersom forenklede kundetiltak også kan benyttes ved opprettelse av kundeforhold. En liste av momentene som kan begrunne forenklede kundetiltak fins i hvitvaskingsforskriften § 4-6. Et særlig viktig moment ved den virksomhetsinnrettede risikovurdering i denne sammenhengen, er hvilke tjenester kunden skal benytte i kundeforholdet.

Når forenklede kundetiltak kan benyttes er det ikke et krav å bekrefte reelle rettighetshavers identitet, jf. hvvl. § 16 andre ledd første punktum. Det er derimot alltid et krav å identifisere kundens reelle rettighetshavere.

4.4.5 Forsterkede kundetiltak

Forsterkede kundetiltak skal benyttes når det er identifisert høy risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering, jf. hvvl. § 17 første ledd. Når kunden, personer som kan handle på vegne av kunden, eller er reell rettighetshaver i kunden, er en politisk eksponert person, skal det alltid gjennomføres forsterkede kundetiltak, jf. § 18 første ledd. Ved forsterkede kundetiltak kreves det at rapporteringspliktige gjennomfører mer omfattende undersøkelser av kunden, jf. § 17 andre ledd.

4.4.6 Når kundetiltak ikke kan gjennomføres

Dersom kundetiltak ikke kan gjennomføres skal rapporteringspliktige ikke gi kunden tilgang til sine tjenester, jf. hvvl. § 21 første ledd. Dette gjelder ikke dersom tjenesten er rettshjelp fra en advokat eller annen som ervervsmessig tilbyr rettshjelp, jf. § 21 andre ledd. Tilsvarende gjelder for kundetiltak i løpende oppfølging, jf. § 24 fjerde og femte ledd.

Som nevnt i punkt 4.4.3, tillegges rapporteringspliktige imidlertid en betydelig skjønnsmargin for å vurdere hvorvidt kundetiltak er gjennomført. Vurderingen av om kundetiltak skal anses gjennomført har også nær sammenheng med undersøkelsesplikten og rapporteringsplikten etter §§ 25 og 26. Dersom en transaksjon har høy risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering, skal den rapporteres til EFE før den utføres, jf. § 27. Økokrim har da anledning til å legge føringer for hvordan rapporteringspliktige skal gå frem videre.

4.5 Risikovurdering av kunder

Resultatet av kundetiltakene skal være å finne tilstrekkelig grunnlag for risikovurderingen av kunden, slik at rapporteringspliktige kan gi kunden en risikograd. Graden av risiko kunden har, er grunnlaget for omfanget av tiltak som skal utføres i den løpende oppfølgingen.

Informasjonen som fremkommer gjennom den løpende oppfølgingen, kan endre grunnlaget for risikovurderingen og risikograden til kunden. Omfanget av kundetiltak og den løpende oppfølgingen beror på en vurdering av virksomhetens samt kundens risiko, jf. hvvl. § 9.

Kundens risikoprofil kan benytte standardiserte kriterier for å designere grad av risiko, jf. § 9 andre ledd. Rapporteringspliktige opererer med et trinnsystem for risiko. Mindre rapporteringspliktige, eller rapporteringspliktige som har en virksomhetsinnrettet risikovurdering som indikerer lav risiko, vil normalt operere med tre grader av risiko; høy, normal og lav.¹⁰⁴ Større virksomheter, eller virksomheter med større risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering, burde heller benytte et system med fem nivåer av risiko.¹⁰⁵

Hvitvaskingsforskriften gir en liste over vurderingsmomenter som kan tyde på lav risiko, som gir grunnlag for å benytte forenklete kundetiltak.¹⁰⁶ Forskriften gir også en liste over momenter som indikerer høy risiko, og grunnlag for forsterkede kundetiltak.¹⁰⁷

Som det fremkommer av hvitvaskingsforskriftens §§ 4-6 og 4-9, kan utarbeidelse av risikovurderinger medføre omfattende arbeid. Hvordan risikovurderinger skal utformes, og hvor omfattende de skal være, skal fremkomme av virksomhetens rutiner, og være tilpasset virksomhetens risiko, jf. hvvl. § 8 første og andre ledd.

4.6 Reell rettighetshavers betydning for risikovurderinger

Hvitvaskingsforskriften trekker frem reelle rettighetshavere som et vurderingsmoment som kan indikere lav eller høy risiko for hvitvasking.¹⁰⁸ Dersom et selskap er «notert på regulert marked som er underlagt informasjonsplikt som sikrer tilstrekkelig kunnskap om reelle

¹⁰⁴ EBA, *Final report on guidelines on revised ML TF risk factors* (first revision), s. 38.

¹⁰⁵ FATF, *FATF Guidance National money laundering and terrorist financing risk assessment*, (2013) s. 27.

¹⁰⁶ Hvitvaskingsforskriften § 4-6.

¹⁰⁷ Hvitvaskingsforskriften § 4-9.

¹⁰⁸ FOR-2018-09-14-1324 § 4-6 andre ledd bokstav a nr. 1 og § 4-9 første ledd bokstav a nr. 4 og 6.

rettighetshavere», er dette en indikator på lav risiko, jf. hvitvaskingsforskriften § 4-6 (2) bokstav a nr. 1. I motsetning til dette kan omstendigheter rundt reell rettighetshaver indikere høy risiko, som angitt i § 4-9 bokstav a nr. 4 og 6 i hvitvaskingsforskriften. Reelle rettighetshavere som bor i eller har opprinnelse fra et land med høy risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering, fører til forhøyet risiko i risikovurderingen.¹⁰⁹

Ved vurderingen av risiko for hvitvasking er reelle rettighetshavere et sentralt vurderingsmoment. Per definisjon har reell rettighetshaver et eierskap eller kontroll over transaksjoner og aktiviteter. Formålet med hvitvasking, som er å omgjøre ulovlig ervervede midler til legitim formue, retter seg direkte mot den som tilfører midlene som transaksjonen eller aktiviteten bruker. Risikoen for at reell rettighetshaver har ulovlig ervervede midler er dermed et av de viktigste momentene i en risikovurdering.

Å vite hvem som er reelle rettighetshavere er også viktig for å etablere strafferettslig ansvar for hvitvasking og terrorfinansiering. Utover å være et sentralt vurderingsmoment i kundens risikovurdering, er det lovpålagt å innhente informasjon om reelle rettighetshavere, jf. hvvl. §§ 12-14.

5 Kort om reelle rettighetshavere i fysiske personer

Når kunden er en fysisk person, som ikke opptrer på noen andres vegne, er prosessen for å innhente informasjon om reell rettighetshaver enkel. Reelle rettighetshaver er i dette tilfelle eieren av kontoen. Hvilken personlig informasjon rapporteringspliktige skal innhente fremgår av hvvl. § 12.

Dersom kunden er en fysisk person som i tillegg har en annen reell rettighetshaver er prosessen mer komplisert. Da er utgangspunktet at rapporteringspliktige må innhente videre opplysninger, normalt ved å stille spørsmål til kunden. Opplysningene om andre reelle rettighetshavere skal være tilstrekkelig til å vite hvem personen er, jf. § 12 tredje ledd. Lovteksten og rundskrivet åpner imidlertid for at det kan innhentes mindre informasjon, dersom risikovurderingen til kunden tilsier at dette er forsvarlig.

¹⁰⁹ EBA, *Final report on guidelines on revised ML TF risk factors* (first revision).

6 Register for reelle rettighetshavere

EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv krever at informasjon om reelle rettighetshavere av juridiske personer skal lagres i et register.¹¹⁰ Kravet er gjennomført i Lov av 01. mars 2019 nr. 2 om register over reelle rettighetshavere. Registeret er en del av Brønnøysundregistrene og skal være operativt i løpet av 2023.¹¹¹

Formålet med registeret er å gi enkel tilgang til informasjon om reelle rettighetshavere, i hovedsak for rapporteringspliktige og myndigheter, jf. lov om register over reelle rettighetshavere § 1. Reelle rettighetshavere i juridiske personer, enheter sammenslutninger og utenlandske juridiske arrangementer skal registreres, jf. lov om register over reelle rettighetshavere § 4 første ledd. Det er rapporteringspliktige som skal registrere opplysningene, jf. § 9 første ledd.

EUs femte hvitvaskingsdirektiv er et endringsdirektiv til EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv.¹¹² Endringsdirektivet la til et krav om at registrene for reelle rettighetshavere til land som omfattes av EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv, skal sammenkobles i European Central Platform.¹¹³ Formålet er å gi økt effektivitet ved identifisering av reelle rettighetshavere over landegrensene. Denne sammenkoblingen vil gjøre det mer hensiktsmessig å ha like regler i alle landene som er omfattet av ordningen.

Reelle rettighetshavere for fysiske personer skal ikke registreres i register over reelle rettighetshavere, jf. lov om register over reelle rettighetshavere § 3 andre ledd.

¹¹⁰ Direktiv 2015/849, art. 30 nr. 3.

¹¹¹ Brønnøysundregistrene, *Reelle rettighetshavere*, <https://www.brreg.no/reelle-rettighetshavere/>

¹¹² Direktiv 2018/843.

¹¹³ Direktiv 2015/849, artikkel 30 nr. 10.

7 Identifisering av reelle rettighetshavere i juridiske personer, med unntak av stiftelser eller utenlandske juridiske arrangementer

Rapporteringspliktige skal innhente informasjon om reelle rettighetshavere i juridiske personer som en del av kundetiltakene, jf. hvv. § 13 tredje ledd. Begrepet *juridiske personer* omfatter her alle juridiske personer, med unntak av stiftelser eller utenlandske juridiske arrangementer. Juridiske personer omfatter også alle former for sammenslutninger som ikke er juridiske personer, offentlige subjekter, statsforetak, offentlige finansielle foretak og kommunale foretak.¹¹⁴

Reell rettighetshaver er definert som en «fysisk person som i siste instans eier eller kontrollerer kunden, eller som en transaksjon eller aktivitet gjennomføres på vegne av», jf. hvvl. § 2 bokstav e. Reelle rettighetshavere for juridiske personer skal alltid identifiseres, jf. § 13 tredje ledd. Et vilkår er i alle tilfeller at det er en fysisk person.

Hva som skal være grunnlaget for vurderingen om noen er reell rettighetshaver for juridiske personer, er nærmere bestemt i § 14 første ledd. Kriteriene som kan være grunnlag for at noen er reell rettighetshaver er (i) at personens eierandel er større enn 25 prosent, (ii) personen kontrollerer mer enn 25 prosent av stemmene, (iii) personen har rett til å utpeke eller avsette mer enn halvparten av styremedlemmene eller tilsvarende, (iv) personen gjennom avtaler eller vedtekter kan utøve kontroll som tilsvarende kontroll etter punkt (i) til (iii), eller at personen på annen måte utøver kontroll, jf. § 14 første ledd første punktum.

Regelverket er uklart på noen punkter. Det vil gjøres en systematisk analyse av rettskildene for å klargjøre reglene som er uklare. Deretter vil kildene drøftes gjennom rettsdogmatisk metode for å finne den rettslige tilstanden *de lege lata*. Videre vil det drøftes hvordan reelle rettighetshavere for juridiske personer skal identifiseres.

7.1 Nære familiemedlemmer

Første spørsmål er hva som er betydningen av regelen om at fysiske personer skal vurderes samlet med «nære familiemedlemmer» ved identifisering av reelle rettighetshavere, jf. hvvl. § 14 første ledd første punktum. «Nære familiemedlemmer» er «foreldre, ektefelle, registrert

¹¹⁴ Rui, Ringen og Rørholt, lovkommentar til § 14 punkt 2.1.

partner, samboer og barn, samt barns ektefelle, registrert partner eller samboer,» jf. § 2 bokstav g. I konkrete tilfeller kan det være grunn til å vurdere også andre tilsvarende nære relasjoner.¹¹⁵

7.1.1 Lovteksten

Bestemmelsens ordlyd er den mest tungtveiende kilden for hvordan loven skal tolkes.

Ordlyden er klar på at ved vurderingen av om noen oppfyller kriteriene i bestemmelsen, skal nære familiemedlemmer vurderes samlet. Utgangspunktet må være en naturlig tolkning av ordlyden.¹¹⁶

At nære familiemedlemmer regnes samlet, er i seg selv ikke problematisk. Problemet er at å gjennomføre undersøkelser for å bekrefte eller avkrefte om nære familiemedlemmer også innehar eierandeler, i praksis vil føre til mye arbeid, og i mange tilfeller være umulig å gjennomføre, fordi undersøkelsene i praksis må gjennomføres ved å stille eierne spørsmål.¹¹⁷

Direkte og indirekte eierskap også må også vurderes samlet.¹¹⁸ Dette fører til mye arbeid dersom kunden er del i en større selskapsstruktur. Særlig ved utenlandske selskapsstrukturer og organisasjonsformer kan det være vanskelig og kreve mye arbeid å identifisere reelle rettighetshavere.¹¹⁹ Skal man alltid bekrefte eller avkrefte om nære familiemedlemmer også eier deler av den juridiske personen, vil det føre til mye merarbeid og i mange tilfeller til at kundetiltaket ikke kan gjennomføres, og kundeforholdet som konsekvens må avsluttes, jf. § 21 første ledd.

En forståelse av at regelen skal overholdes i tråd med ordlyden legges til grunn i forarbeidene.¹²⁰ Forarbeidene gir klar tilslutning til en naturlig forståelse av ordlyden, og begrunner det med at regelen hindrer omgåelse av regelverket.¹²¹ At regelen hindrer omgåelse må anses høyst tvilsomt. Dersom det er forsøkt å skjule reelt eierskap, kan dette

¹¹⁵ RFT-2022-4 punkt 4.5.5.2., se også EBA, *Final report on guidelines on revised ML TF risk factors* (first revision), s. 41 punkt 4.17 a.

¹¹⁶ Skoghøy (2018) s. 239.

¹¹⁷ Rui, Ringen og Rørholt, lovkommentar til § 14 punkt 2.2.

¹¹⁸ Prop.40 L (2017-2018) punkt 5.4.6.4.2.

¹¹⁹ Rui (2012) s. 284.

¹²⁰ Prop.40 L (2017-2018) punkt 5.4.6.4.2.

¹²¹ Prop.40 L (2017-2018) punkt 5.4.6.4.2.

gjøres ved at andre enn nære familiemedlemmer innehar det formelle eierskapet. Å benytte andre enn nære familiemedlemmer som formelle eiere vil i de fleste tilfeller ikke være særlig vanskelig. Regelen vil ikke hindre omgåelse i slike tilfeller. Likevel må nære familiemedlemmer vurderes samlet når slike relasjoner identifiseres.

Det må legges til grunn at nære familiemedlemmer skal vurderes samlet. Spørsmålet er hvor omfattende undersøkelser er påkrevd for å oppdage nære familiemedlemmer.

Lagmannsretten legger til grunn at rapporteringspliktige må innrømmes en betydelig skjønnsmargin ved vurderingen av om kundetiltak er gjennomført.¹²² Denne oppfatningen er støttet av juridisk teori.¹²³ Selv om dommen ikke rettet seg direkte mot identifisering av reelle rettighetshavere, må uttalelsen anses relevant, ettersom den omhandler anvendelsen av risikoprinsippet som gjelder for anvendelsen av hele loven, jf. hvvl. § 6.

Dersom rapporteringspliktige i realiteten skal ha en skjønnsmargin, må det aksepteres at rapporteringspliktige tillates å anse identifisering av vurderingspliktige utført, selv om det ikke alltid foreligger bekreftelse på om eiere er nære familiemedlemmer eller ikke. Hvor stor skjønnsmarginen skal være, må bero på en vurdering av risiko.

7.1.2 EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv

Det er ikke et krav i EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv at nære familiemedlemmer vurderes samlet. Direktivet åpner for å innføre strengere regler enn de som følger av direktivet.¹²⁴ Det er likevel ikke uproblematisk å ha avvikende regler fra direktivet. Homogenitetsprinsippet tilsier at det er ønskelig med mest mulig like regler innad i EU og EØS.¹²⁵

Registeret for reelle rettighetshavere skal også sammenkobles med registre fra andre land som er omfattet av EU/EØS-regelverket.¹²⁶ At registrene fra forskjellige land har forskjellige definisjoner av reelle rettighetshavere vil gå ut over effektiviteten av systemet. Siden det er et krav om å dokumentere grunnlaget for at noen designeres som reelle rettighetshavere, vil det

¹²² LB-2022-36100 kapittel VI.

¹²³ Rui (2012) s. 311.

¹²⁴ Direktiv 2015/849, artikkel 5.

¹²⁵ EØS-avtalen, artikkel 1, 6, 105 og 106 og fortalens punkt 16.

¹²⁶ Direktiv 2015/849, artikkel 30 nr. 10.

fremkomme av registeret dersom noen er reell rettighetshaver grunnet nære familiemedlemmers eierskap eller kontroll.¹²⁷

I praksis kan en asterisk signalisere at noen er registrert som reell rettighetshaver på grunnlag av regler som avviker fra EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv. Hensynet til effektiv bruk av registeret har derfor svært liten vekt i vurderingen av om det er rimelig å vurdere nære familiemedlemmer samlet.

Målsetningen om homogenitet innenfor EU og EØS gjør seg ikke gjeldende sterkt i denne sammenhengen. Regelen bryter ikke med direktivet, som åpner for strengere regler.¹²⁸ Homogenitetsprinsippet står også svakere i EØS enn i EU.¹²⁹ Det nevnes at Sverige også har tilsvarende regel om nære familiemedlemmer.¹³⁰ European Banking Authority (EBA) sine retningslinjer betyr likevel at EFTA anser det som et relevant vurderingsmoment, men er ikke klare på om slike undersøkelser alltid skal gjennomføres.¹³¹ Det er ikke holdepunkter for at regelen ikke gjelder grunnet homogenitetsprinsippet.

7.1.3 Risikoprinsippet

Loven skal anvendes og tolkes gjennom en risikobasert tilnærming, jf. hvvl. § 6. FATF uttaler at formålet med risikobasert tilnærming, er at den skal være effektiv og fleksibel.¹³² Lovgiver skal i utformingen av regler ta hensyn til rapporteringspliktiges kapasitet til å gjennomføre tiltak.¹³³ Risikoprinsippet i norsk rett er basert på FATF og må forstås i samsvar med denne. Regelen om nære familiemedlemmer vil som nevnt føre til en lite effektiv løsning for identifisering av reelle rettighetshavere.

For å gjennomføre et risikobasert og effektivt regelverk kan det ikke være et krav å alltid bekrefte om eiere har nære familiemedlemmer som også eier en del av den juridiske personen.

¹²⁷ Lov om register for reelle rettighetshavere § 4 tredje ledd.

¹²⁸ Direktiv 2015/849, artikkel 5.

¹²⁹ Sejersted (2014) s. 224.

¹³⁰ Prop.40 L (2017-2018) punkt 5.4.6.4.2.

¹³¹ EBA, *Final report on guidelines on revised ML TF risk factors* (first revision) s. 41 punkt 4.17 a.

¹³² FATFs 40 anbefalinger, anbefaling 1, se også interpretative note til anbefaling 1.

¹³³ FATFs 40 anbefalinger, interpretative notes to recommendation 1 nr. 1.

En tolkning av bestemmelsen slik ordlyden og forarbeidene legger opp til vil i så måte stride med formålet med loven.

EU-domstolen, og særlig EFTA-domstolen, legger stor vekt på formålet med EU/EØS-retten, og ville nok ikke godkjent at det ble ilagt administrative sanksjoner eller fengselsstraff på grunnlag av en regel som er så vanskelig å følge.¹³⁴ Alternativet er at svært mange må avvises som kunder dersom denne forståelsen av bestemmelsen er gjeldende rett. Norge fikk i 2014 kritikk av FATF for ikke å være tilstrekkelig risikobasert.¹³⁵

7.1.4 Konklusjon

Det er mest naturlig å tolke regelen slik at nære familiemedlemmer skal vurderes samlet, men at hvor omfattende undersøkelser som skal gjennomføres for å oppdage nære familiemedlemmer, beror på en vurdering av risiko. Ved lav eller normal risiko kan det ikke kreves omfattende undersøkelser.

Bare der det er funnet svært høy risiko kan kunder avvises, dersom det ikke er mulig å få svar på om nære familiemedlemmer også eier eller kontrollerer kunden.

7.2 Kriteriene i § 14 første ledd: konkret vurdering eller automatisk reell rettighetshaver?

7.2.1 Lovteksten

Rapporteringspliktige skal avgjøre om noen alene eller sammen med nære familiemedlemmer, oppfyller kriteriene i hvvl. § 14 første ledd bokstav a-e. Spørsmålet avhandlingen nå skal behandle, er hva som er konsekvensen av at noen oppfyller et eller flere av kriteriene.

Utgangspunktet og den mest tungtveiende rettskilden for hvordan bestemmelsen skal tolkes, er lovteksten.¹³⁶ Etter ordlyden har rapporteringspliktige en plikt til å «avgjøre» om noen oppfyller kriteriene. Bestemmelsen betegner å oppfylle kriteriene som å «utøve kontroll.» Betydningen av å utøve kontroll er ikke klart ut ifra ordlyden i bestemmelsen.

¹³⁴ Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen, artikkel 7.

¹³⁵ FATF, Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures - Norway, Fourth Round Mutual Evaluation Report, Paris 2014 («MER 2014»)

¹³⁶ Skoghøy (2018) s. 48.

Definisjonen av reell rettighetshaver er en «fysisk person som i siste instans eier eller kontrollerer kunden, eller som en transaksjon eller aktivitet gjennomføres på vegne av», jf. hvvl. § 2 bokstav e. Ordlyden i definisjonen av reell rettighetshaver i § 2 bokstav e tyder på at hvorvidt noen er reell rettighetshaver beror på en konkret vurdering. De fysiske personene som oppfyller kriteriene i § 14 første ledd, «utøver kontroll» over den juridiske personen.

Spørsmålet her er om å utøve kontroll etter et av kriteriene i § 14 første ledd, betyr at personen «eier eller kontrollerer» kunden etter § 2 bokstav e, og dermed er reell rettighetshaver.

Lovteksten gir ikke et klart svar på hva som er konsekvensen av at noen «utøver kontroll» over en juridisk person. Forarbeidene blir da viktig for å tolke hva konsekvensen er.¹³⁷ Hvitvaskingsloven gjennomfører EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv. EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv er å anse som et forarbeid til hvitvaskingsloven.¹³⁸ Ved tolking av loven vil direktivet være en tungtveiende rettskilde.¹³⁹

7.2.2 EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv

Bestemmelsen gjennomfører EUs fjerde hvitvaskingsdirektivs artikkel 3 nr. 6 bokstav a (i). Ifølge artikkelen vil oppfyllelse av kriteriene «be an indication of direct ownership.» Ordlyden i direktivet er klart på at å oppfylle kriteriene skal være en indikasjon. Dette må også ses i sammenheng med den overordnede definisjonen av reell rettighetshaver i artikkel 3 nr. 6, som en fysisk person som «ultimately owns or controls» kunden.

Formålet med endringene av reglene om reell rettighetshaver fra EUs tredje til fjerde hvitvaskingsdirektiv, er å identifisere de fysiske personer som faktisk har kontroll over kunden.¹⁴⁰ At noen formelt eier mer enn 25 prosent av den juridiske personen, betyr ikke alene at personen har faktisk kontroll over kunden, selv om det vil være et argument for. Det vil dermed være i samsvar med det økte fokuset på faktisk kontroll, å tolke bestemmelsen i hvvl. § 14 første ledd slik at kriteriene skal gi en indikasjon.

¹³⁷ Skoghøy (2018) s. 47.

¹³⁸ Skoghøy (2018) s. 83.

¹³⁹ Skoghøy (2018) s. 74, se også Sejersted 2014 s. 53, HR-2016-2239-A og HR-2018-110-A.

¹⁴⁰ NOU 2016:27 punkt 2.3.4.4.

7.2.3 Norske forarbeider

Lovteksten sier at personer skal anses å «utøve kontroll» dersom personen eierandel eller kontroll over stemmer overskrider en terskelverdi, som er satt til 25 prosent, jf. § 14 første ledd bokstav a og b. Finansdepartementet viser til at lovutvalget foreslo at å oppfylle terskelverdien i § 14 første ledd bokstav a og b, skal være en indikasjon på at personen er reell rettighetshaver.¹⁴¹ Departementet kommenterer ikke nærmere på om å oppfylle kriteriene i bestemmelsen skal være en indikasjon på reelt eierskap, alternativt at oppfyllelse automatisk fører til at noen må anses som reell rettighetshaver.

Lovutvalget er mer spesifikke i sin omtale av regelen. Utvalgets lovforslag sa eksplisitt at kriteriene som er i den vedtatte hvitvaskingslovens § 14 første ledd, skulle være en «indikasjon» på at personen er reell rettighetshaver.¹⁴² Grunnlaget var at etter EUs tredje hvitvaskingsdirektiv ble en person automatisk å anse som reell rettighetshaver dersom personen eide mer enn 25 prosent.¹⁴³

Videre oppfattet utvalget endringene i EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv, slik at fokuset skulle være på hvem som hadde reell kontroll, ikke på om noens eierandel overskred en terskelverdi. Denne oppfatningen er i tråd med det økte fokuset på å arbeide ut ifra en risikobasert tilnærming.

Finansdepartementet valgte å fjerne formuleringen om at kriteriene i § 14 første ledd skulle være en indikasjon. Dette kan tolkes slik at departementet ønsket at oppfyllelse av kriteriene automatisk skulle gjøre noen til reell rettighetshaver.¹⁴⁴ Et forhold som motstrider en slik tolkning, er at departementet har argumentert for andre avvik fra EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv.¹⁴⁵ Departementet understreker også at det er hensiktsmessig å operere med en felles tilnærming til identifisering av reelle rettighetshavere.¹⁴⁶ At

¹⁴¹ Prop.40 L (2017-2018) punkt 5.4.6.4.2.

¹⁴² NOU 2016:27 punkt 15.1 § 2 bokstav e.

¹⁴³ NOU 2016:27 punkt 2.3.4.4.

¹⁴⁴ Rui, Ringen og Rørholt, lovkommentar til § 14 punkt 2.3.

¹⁴⁵ Prop.40 L (2017-2018) punkt 5.4.6.4.2.

¹⁴⁶ Prop.40 L (2017-2018) punkt 5.4.6.4.2.

Finansdepartementet fjernet formuleringen «indikasjon» kan ikke tillegges noen vekt ved tolkningen av regelen.

Å tolke bestemmelsen slik at oppfyllelse av kriteriene gir en indikasjon på at noen er reell rettighetshaver, samsvarer med EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv.¹⁴⁷ Det fremkommer også klart i fortalen at oppfyllelse av en terskelverdi ikke automatisk fører til at noen skal anses som reell rettighetshaver.¹⁴⁸ Særlig når ordlyden er uklar, slik som i dette tilfelle, må klare uttalelser fra forarbeidene tillegges stor vekt.¹⁴⁹ Direktivet legger opp til en realitetsvurdering, som i alle tilfeller inneholder flere vurderingsmomenter.

Finanskomiteens tolkning er at kriteriene i § 14 første ledd har som mål «å tydeliggjøre for rapporteringspliktige hva de er forventet å skulle innhente av informasjon som ledd i gjennomføringen av kundetiltak.»¹⁵⁰ Finanskomiteens innstilling synes å anse kriteriene som å være informasjonsgrunnlaget til en konkret vurdering. Det tilsier at oppfyllelse av et eller flere kriterier ikke automatisk fører til at personen er reell rettighetshaver. Det må antas at lovgiver har lagt innstillingens forståelse til grunn når de vedtar lovforslaget uten endringer.¹⁵¹ Lovgivers vilje vil dermed være at reelle rettighetshavere skal identifiseres ut ifra en konkret vurdering.

Finansdepartementet uttaler i forarbeidene at det vil være hensiktsmessig med en felles tilnærming til identifisering av reelle rettighetshavere.¹⁵² Når verken lovteksten eller norske forarbeider gir klare holdepunkter for konsekvensene av at kriteriene i § 14 første ledd er oppfylt, må bestemmelsen tolkes i samsvar med regelen i direktivet.

¹⁴⁷ Direktiv 2015/849 artikkel 3 nr. 6.

¹⁴⁸ Direktiv 2015/849, fortalen avsnitt 12.

¹⁴⁹ Rt. 2009 s. 578-A avsnitt 100.

¹⁵⁰ Innst. 271 L (2017–2018) Innstilling frå finanskomiteen om Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven) s. 2.

¹⁵¹ Stortinget, *Om innstillinger*, <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Arbeidet/Om-publikasjonene/innstillinger/>

¹⁵² Prop.40 L (2017-2018) punkt 5.4.6.4.2.

7.2.4 Forskrifter og etterarbeider

Forskriften til Lov om register over reelle rettighetshavere legger til grunn at personer automatisk er reelle rettighetshavere dersom de oppfyller et eller flere av kriteriene i hvvl. § 14 første ledd.¹⁵³ Denne tilnærmingen motstrider tilnærmingen som fremkommer av forarbeidene til hvitvaskingsloven og EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv.

Forskrifter er en autoritativ rettskilde som bygger på lovgivningsmyndighet.¹⁵⁴ Denne forskriften er imidlertid gitt i tilknytning til en annen lov enn den som hjemler kravene til å identifisere reelle rettighetshaver. At intensjonen er at forskriften skal ha relevans for identifisering av reelle rettighetshavere etter § 14 første ledd, er imidlertid klart ut ifra forarbeidene til Lov om register for reelle rettighetshavere.¹⁵⁵

Å tolke hvitvaskingsloven § 14 første ledd ut ifra denne forskriften er likevel problematisk. Først er det gitt hjemmel til å gi nærmere regler om identifisering av reelle rettighetshavere i forskrift til hvitvaskingsloven, jf. hvvl. § 14 femte ledd. Dersom pliktene etter hvitvaskingsloven skal endres, skal lovgiver i utgangspunktet endre dem i forskriften til hvitvaskingsloven. Dette er ikke gjort. Forskriften til lov om register over reelle rettighetshavere, gjelder da i utgangspunktet bare lov om register over reelle rettighetshavere.

Metoden lovgiver har valgt for å klargjøre pliktene i hvitvaskingsloven er også problematisk i forhold til lovkravet for straff etter Grunnloven § 113 og Den europeiske menneskerettskonvensjonens (EMK) artikkel 7 første ledd. Hvitvaskingsloven kan gi hjemmel til straff, i form av overtredelsesgebyr, bøter og fengselsstraff, jf. hvvl. §§ 49 og 51. Slike inngrep må oppfylle lovkravet i Grunnloven § 113 og EMK artikkel 7 første ledd.

Rettsregelen som hjemler straff, må være tilstrekkelig forutsigbar og tilgjengelig.¹⁵⁶ Hvitvaskingsloven § 14 første ledd og bestemmelsens forarbeider og forskrifter, tilsier at reell rettighetshaver skal identifiseres på grunnlag av en konkret vurdering. Forskriften til lov om

¹⁵³ Forskrift til lov om register over reelle rettighetshavere, FOR-2021-06-21-2056, § 2-1.

¹⁵⁴ Skoghøy (2018), s. 39.

¹⁵⁵ Innst. 143 L (2018-2019) Innstilling fra finanskomiteen om Lov om register over reelle rettighetshavere, s. 4.

¹⁵⁶ Jørgen Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, s. 116. Se også HR-2016-1982-A avsnitt 38, og ECHR storkammerdom *Case of Kononov v. Latvia* 36376/04 av 17. mai 2010, avsnitt 185.

register over reelle rettighetshavere utvider pliktene til rapporteringspliktige, ved å utvide grunnlaget for å identifisere personer som reell rettighetshaver.¹⁵⁷

Utvidelsen av plikten ved forskrift til en annen lov, gjør at rettsregelens innhold ikke er tilstrekkelig tilgjengelig for å oppfylle lovkravet for straff. Forskriften til lov om register over reelle rettighetshavere er altså ikke bindende for plikten til å identifisere reelle rettighetshavere etter hvvl. § 14 første ledd.

Siden lovhjemmelen ikke tilfredsstillter kravene til tilgjengelighet og forutberegnelighet, vil en registrering av reelle rettighetshavere i registeret over reelle rettighetshavere, etter reglene i forskrift til lov om register over reelle rettighetshavere § 2-1, være i strid med Personvernforordningen artikkel 6 bokstav c og e.¹⁵⁸

Rundskriv til hvitvaskingsloven gir klare uttalelser om at reelle rettighetshavere skal identifiseres ut ifra en risikobasert tilnærming.¹⁵⁹ Finanstilsynet understreker også at avgjørelsen om noen er reell rettighetshaver skal være vurderingsstyrt og ikke regelstyrt.¹⁶⁰ Motsetningsvis er det uttalelser i rundskrivet som synes å legge til grunn at dersom noen eier eller kontrollerer mer enn 25 prosent av kunden, skal de umiddelbart anses å være reell rettighetshaver.¹⁶¹

I alle tilfeller kan ikke etterarbeider tillegges selvstendig vekt som rettskilde.¹⁶² Etterarbeiders betydning som rettskilde må komme fra argumentets overbevisningskraft.¹⁶³ Siden rundskrivet her gir motstridende argumenter, kan rundskrivet ikke tillegges noen vekt.

¹⁵⁷ Forskrift til lov om register over reelle rettighetshavere § 2-1 første ledd.

¹⁵⁸ Europaparlaments- og rådsforordning (EU) 2016/679 av 27. april 2016 om vern av fysiske personer i forbindelse med behandling av personopplysninger og om fri utveksling av slike opplysninger samt om oppheving av direktiv 95/46/EF (generell personvernforordning).

¹⁵⁹ RFT-2022-4 punkt 4.5.3.

¹⁶⁰ RFT-2022-4 punkt 4.5.5.3.

¹⁶¹ RFT-2022-4 punkt 4.5.5.2.

¹⁶² Skoghøy (2018) s. 81.

¹⁶³ Skoghøy (2018) s. 81.

7.2.5 Risikoprinsippet

Rapporteringspliktige skal ved anvendelsen av loven benytte en risikobasert tilnærming, jf. hvvl. § 6. Bestemmelsen og loven som helhet, legger opp til at regelverket skal anvendes ut ifra vurderinger om risiko. At vurderinger om risiko skal legges til grunn ved anvendelsen av loven, er ikke forenlig med at avgjørelsen om noen skal anses som reell rettighetshaver, avhenger på hvorvidt noen kommer over en formell eierskapsgrense.

Rettskildene samlet tilsier klart at rettstilstanden *de lege lata* er at hvorvidt kriteriene er oppfylt, vil gi en indikasjon på om personen er reell rettighetshaver. Om personen skal anses som reell rettighetshaver, må avgjøres etter en konkret vurdering.

8 Konklusjon

Ved identifisering av reelle rettighetshavere for juridiske personer, skal grunnlaget være en konkret vurdering av kontrollen personen utøver over kunden. Personer skal vurderes samlet med nære familiemedlemmer. Det kan imidlertid ikke kreves at rapporteringspliktige skal bruke mye ressurser på å bekrefte om det er nære familiemedlemmer som også eier eller utøver kontroll over den fysiske personen, med mindre en konkret vurdering av kundens risiko tilsier at dette er nødvendig.

Hva som skal være hovedgrunnlaget for vurderingen, fremkommer av kriteriene i hvvl. § 14 første ledd. Hvorvidt grunnlaget og den konkrete vurderingen er tilstrekkelig etter lovens krav, avhenger av en vurdering av rapporteringspliktiges og kundens risiko, samt rapporteringspliktige virksomhets art og omfang.

Dersom den konkrete vurderingen, etter å ha gjennomført alle rimelige tiltak, ikke identifiserer noen reell rettighetshaver etter § 14 første ledd, kan det i stedet innhentes informasjon om styret, daglig leder eller tilsvarende.¹⁶⁴ I alle tilfeller skal gjennomførte tiltak for å identifisere reelle rettighetshavere dokumenteres.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Hvvl. § 13 tredje ledd tredje punktum.

¹⁶⁵ Hvvl. § 13 tredje ledd fjerde punktum.

9 Betraktninger *de lege ferenda*

9.1 Nære familiemedlemmer

Regelen om at nære familiemedlemmer skal vurderes samlet, setter fokus på at man kan benytte andre til å formelt holde kontroll, som i realiteten utøves av noen andre. Det er imidlertid enkelt å benytte andre fysiske eller juridiske personer, som ikke regnes som nære familiemedlemmer, for å oppnå dette formålet. Regelen er etter min mening ikke veldig effektiv i å hindre omgåelse av regelverket. Lovkommentarene uttrykker samme oppfatning.¹⁶⁶

Som nevnt er dette en særnorsk regel. Siden registeret over reelle rettighetshavere skal sammenkobles med registrene fra de andre landene som omfattes av EUs femte hvitvaskingsdirektiv, kan denne regelen redusere effektiviteten av å bruke plattformen. Det fremstår dermed som mest hensiktsmessig, å fjerne regelen fra lovteksten. I stedet burde forskriften presisere at dersom det er grunn til å mistenke forsøk på omgåelse av regelverket, burde det gjennomføres tiltak for å undersøke om noen i realiteten utøver kontroll over eierandelene eller kontrollen som andre formelt innehar.

9.2 Burde det kreves en konkret vurdering?

Rettskildene tilsier at rettstilstanden er at reell rettighetshaver skal identifiseres på grunnlag av en konkret vurdering. Avhandlingen vil nå kort drøfte om regelen burde forstås slik *de lege ferenda*.

Det fremkommer av EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv at rapporteringspliktiges rutiner for kundetiltak skal være effektive.¹⁶⁷ Å kreve en reell vurdering for å identifisere reelle rettighetshavere, vil kreve mer omfattende arbeid enn dersom f.eks. overskridelse av eierskap på 25 prosent automatisk ville gjort noen til reell rettighetshaver. Identifisering av reelle rettighetshavere ville i denne sammenheng blitt mer effektivt, dersom oppfyllelse av kriteriene automatisk gjorde personen til reell rettighetshaver.

Når noen blir kategorisert som reell rettighetshaver skal som hovedregel identiteten deres bekreftes, jf. § 13 tredje ledd tredje punktum. Å operere med en regel som designerer flere

¹⁶⁶ Rui, Ringen og Rørholt, lovkommentar til § 14 punkt 2.2.

¹⁶⁷ Direktiv 2015/849 artikkel 8 nr. 3 og FATFs anbefalinger, anbefaling 1 tredje ledd.

som reell rettighetshaver, vil føre til at man må bekrefte identiteten til flere personer. Dette ville igjen ført til mer arbeid for rapporteringspliktige. Hvorvidt arbeidet med å bekrefte identiteten til flere reelle rettighetshavere, samlet sett ville vært mer omfattende enn arbeidet man sparer på ikke å gjøre reelle vurderinger ved identifisering av reelle rettighetshavere, vil nok variere fra forskjellige kunder og rapporteringspliktige.

Det fremkommer i forarbeidene til lov om register over reelle rettighetshavere, at lovgiver ser et behov for og ønsker å gi klarere retningslinjer for hvordan reelle rettighetshavere for juridiske personer skal identifiseres etter hvitvaskingsloven § 14 første ledd.¹⁶⁸ For å gjøre rettstilstanden tilstrekkelig tilgjengelig og forutsigbar, må disse retningslinjene gis i forskrift til hvitvaskingsloven. Alternativt kan lovtekstens ordlyd gjøres klarere.

Det er imidlertid tvilsomt om å endre rettstilstanden slik at oppfyllelse av ett av kriteriene i § 14 første ledd automatisk gjør personen til reell rettighetshaver, vil være i strid med EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv. Regelen i direktivet er klar på at kriteriene skal anses som indikasjoner på at personen er reell rettighetshaver.¹⁶⁹ At kriteriene skal være en indikasjon og ikke gjøre personen automatisk til reell rettighetshaver er også spesifikt endret fra EUs tredje hvitvaskingsdirektiv.¹⁷⁰ Endringen har skjedd i tråd med det økte fokuset på å anvende en risikobasert tilnærming.

Å benytte regler som automatisk gjør personer til reell rettighetshaver, vil etter min mening ikke regnes som å innføre en strengere regel, som det er mulighet for etter EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv artikkel 5. Det er derfor snakk om en endring fra direktivet. Homogenitetsprinsippet taler imot å innføre et slikt avvik.¹⁷¹ Dette ville også vært et brudd på regelen i § 6, om at risikobasert tilnærming skal benyttes ved anvendelsen av hvitvaskingsloven.

¹⁶⁸ Innst. 143 L (2018-2019) Innstilling fra finanskomiteen om Lov om register over reelle rettighetshavere, s. 4.

¹⁶⁹ Direktiv 2015/849 artikkel 3 nr. 6.

¹⁷⁰ Direktiv 2005/60/EC artikkel 3 nr. 6 bokstav a (i).

¹⁷¹ Sejersted (2014) s. 223, se også EØS-avtalens artikkel 1, 6, 105 og 106 og fortalens punkt 16.

Direktivet er også i stor grad detaljert. Dette minsker norsk lovgivers handlingsrom for å gjøre endringer fra direktivet.¹⁷² Etter min mening er det ikke mulighet for å anvende en regel som identifiserer reelle rettighetshavere utelukkende ut ifra en terskelverdi av eierskap eller kontroll over stemmer. Identifisering av reelle rettighetshavere for juridiske personer, burde *de lege ferenda* gjøres ved en konkret vurdering.

¹⁷² Sejersted (2014) s. 51, se også NOU 2016:27 punkt 1.1.3.

Referanseliste

Litteratur

Rui, Jon Petter, Ringen, Gunnar Holm og Rørholt, Kristine Frivold, *Juridika lovkommentar til lov 1. juni 2018 nr. 23 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven)*, oppdatert 1. desember 2022, <https://juridika.no/lov/2018-06-01-23>

Skoghøy, Jens Edvin A., *Rett og rettsanvendelse*, Universitetsforlaget (Oslo 2018)

Aall, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 5. utgave, Fagbokforlaget (Bergen 2018)

Engen, Ole Andreas H., Kruke, Bjørn Iver, Lindøe, Preben Hempel, Olsen, Kjell Harald, Olsen, Odd Einar og Pettersen, Kenneth Arne, *Perspektiver på samfunnssikkerhet*, Cappelen Damm Akademisk, 2. opplag, (Oslo 2017)

Arnesen, Finn og Stenvik, Are, *Internasjonalisering og juridisk metode: Særlig om EØS-rettens betydning i norsk rett*, 2. utgave, Universitetsforlaget (Oslo 2015)

Sejersted, Fredrik, Arnesen, Finn, Rognstad, Ole-Andreas, Foyn, Sten og Kolstad, Olav, *EØS-rett*, 3. utgave, Universitetsforlaget (Oslo 2014)

Rui, Jon Petter, *Hvitvasking: Fenomenet, regelverket, nye strategier*, Universitetsforlaget (Oslo 2012)

Høgberg, Alf Petter og Stridbeck, Ulf, *Hvitvasking*, Universitetsforlaget, (Oslo/New York 2008)

Muller, Wouter H., Kälin, Christian H., Goldsworth, John G., *Anti-Money Laundering: International Law and Practice*, Wiley, (Chichester 2007)

Lover

Finansavtaleloven. (2020). *Lov om finansavtaler*. (LOV-2020-12-18-146). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/2020-12-18-146>

Lov om register over reelle rettighetshavere. (2019). *Lov om register over reelle rettighetshavere* (LOV-2019-03-01-2). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/2019-03-01-2>

Hvitvaskingsloven. (2018). *Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering* (LOV-2018-06-01-23). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/2018-06-01-23>

Straffeloven. (2005). *Lov om straff*. (LOV-2005-05-20-28). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/2005-05-20-28>

Finansavtaleloven. (1999). *Lov om finansavtaler og finansoppdrag*. (LOV-1999-06-25-46). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/#document/NLO/lov/1999-06-25-46>

EØS-loven. (1992). *Lov om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v.* (LOV-1992-11-27-109). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/1992-11-27-109>

Grunnloven. (1814). *Kongeriket Norges Grunnlov.* (LOV-1814-05-17). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/1814-05-17>

Forarbeider, forskrifter og rundskriv

Forskrift til lov om register over reelle rettighetshavere. (2021). *Forskrift til lov om register over reelle rettighetshavere* (FOR-2021-06-21-2056). Lovdata.

<https://lovdata.no/pro/#document/SF/forskrift/2021-06-21-2056>

Hvitvaskingsforskriften. (2018). *Forskrift om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering* (FOR-2018-09-14-1324). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/#document/SF/forskrift/2018-09-14-1324>

NOU 2016: 27. (2016). *Ny lovgivning om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering II andre delutredning.* Finansdepartementet. Lovdata.

<https://lovdata.no/pro/#document/NOU/forarbeid/nou-2016-27>

Innst. 143 L (2018-2019). *Innstilling fra finanskomiteen om Lov om register over reelle rettighetshavere.* Finanskomiteen. Lovdata.

<https://lovdata.no/pro/#document/INNST/forarbeid/inns-143-l-201819>

Innst. 271 L (2017–2018) *Innstilling frå finanskomiteen om Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven).* Finanskomiteen. Lovdata.

<https://lovdata.no/pro/#document/INNST/forarbeid/inns-271-l-201718>

Prop. 40 L (2017-2018). *Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven).* Finansdepartementet. Lovdata.

<https://lovdata.no/pro/#document/PROP/forarbeid/prop-40-l-201718>

Finanstilsynet. (2022). *Veileder til hvitvaskingsloven.* (RFT-2022-4) [Rundskriv]. Lovdata.

<https://lovdata.no/pro/#document/RFT/rundskriv/rft-2022-4>

Finanstilsynet. (2016). *Veiledning – hvitvaskingsregler.* (RFT-2016-24) [Rundskriv].

(Opphevet). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/#document/RFTO/rundskriv/rft-2016-24>

Traktater, konvensjoner og direktiver

TFEU, The Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) OJ C 326, 26.10.2012, *Beslutning 249/2018*, EØS-komiteens beslutning nr 249/2018 av 5. desember 2018 om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv (EU) 2015/849 om tiltak for å hindre at finanssystemet brukes til hvitvasking av penger eller finansiering av terrorisme mv. (fjerde hvitvaskingsdirektiv).

Direktiv 2005/60, Europaparlaments- og rådsdirektiv 2005/60/EF av 26. oktober 2005 om forebyggende tiltak mot bruk av det finansielle system til hvitvasking av penger og finansiering av terrorisme. (Tredje hvitvaskingsdirektiv)

Personvernforordningen 2016/679, Europaparlaments- og rådsforordning (EU) 2016/679 av 27. april 2016 om vern av fysiske personer i forbindelse med behandling av personopplysninger og om fri utveksling av slike opplysninger samt om oppheving av direktiv 95/46/EF (generell personvernforordning)

Direktiv 2018/843, Europaparlaments- og rådsdirektiv (EU) 2018/843 av 30. mai 2018 om endring av direktiv (EU) 2015/849 om forebyggende tiltak mot bruk av det finansielle system til hvitvasking av penger eller finansiering av terrorisme, (femte hvitvaskingsdirektiv).

Direktiv 91/308, EUs rådsdirektiv 91/308/EØF av 10. juni 1991 om tiltak for å hindre at det finansielle system brukes til hvitvasking. (Første hvitvaskingsdirektiv)

Direktiv 2018/1673, Europaparlaments- og rådsdirektiv 2018/1673 av 23. oktober 2018 om strafferettslig bekjempelse av hvitvasking av penger. (Sjette hvitvaskingsdirektiv)

EØS-avtalen vedlegg IX, EØS-avtalen Vedlegg IX, Finansielle tjenester, (AVT-1992-05-02-1-V9). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/#document/NLX2/avtale/avt-1992-05-02-1-v9>

Strasbourg 8.XI.1990, Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime, Council of Europe, European Treaty Series - No. 141, Strasbourg 8.XI.1990

Rettspraksis

Norge

HR-2016-1982-A

Rt. 2009 s. 578-A

LB-2022-36100

TOSLO-2017-173396

EU

ECHR, storkammerdom, *Case of Kononov v. Latvia* 36376/04 av 17. mai 2010

C-128/11 UsedSoft

C-4/16 J.D.

Diverse

Stortinget. (26. september 2022). *Om innstillinger*. [Sist lest 01. mai 2023]

<https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Arbeidet/Om-publikasjonene/innstillinger/>

Brønnøysundregistrene. (6. mars 2023). *Reelle rettighetshavere*. [Sist lest 28. april 2023]

<https://www.brreg.no/reelle-rettighetshavere/>

Økokrim, *Hvitvasking*, [Sist lest 27. april 2023]

<https://www.okokrim.no/hvitvasking.549310.no.html>

The Wolfsberg Group. *Mission: Global bank: Global standards*. [Sist lest 02. mai 2023]

<https://www.wolfsberg-principles.com/about/mission>

FATF. *What we do*. [Sist lest 28. april 2023] <https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/what-we-do.html>

LexisNexis Risk Solutions. *Explore the Global Cost of Financial Crime Compliance*. [Sist lest 03. mai 2023] <https://risk.lexisnexis.com/global/en/insights-resources/research/true-cost-of-financial-crime-compliance-study-global-report>

Egmont group, *About the Egmont group*. [Sist lest 01. Mai 2023] <https://egmontgroup.org/about/>

Justisdepartementet, *Enheten for finansiell etterretning*. [Sist lest 01. mai 2023] <https://hvitvasking.no/enheten-for-finansiell-etterretning/>

Basel Committee on Banking Supervision. (21 juli 2022). *Basel Committee membership*. [Sist lest 01. mai 2023] <https://www.bis.org/bcbs/membership.htm>

Utredninger, rapporter, retningslinjer mv.

FATF

FATF. *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation, The FATF Recommendations*. (Paris 2012) (oppdatert februar 2023)

FATF. *Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures - Norway, Fourth Round Mutual Evaluation Report*. (Paris 2014)

FATF, *FATF Guidance National money laundering and terrorist financing risk assessment*, (2013)

EU

European Banking Authority (EBA). *Final Report, Guidelines on customer due diligence and the factors credit and financial institutions should consider when assessing the money laundering and terrorist financing risk associated with individual business relationships and occasional transactions ('The ML/TF Risk Factors Guidelines') under Articles 17 and 18(4) of Directive (EU) 2015/849*. (2021)

Norge

Justis- og beredskapsdepartementet og Finansdepartementet. *Regjeringens strategi for bekjempelse av hvitvasking, terrorfinansiering og finansiering av spredning av masseødeleggelsesvåpen*. (2020)

Enheten for finansiell etterretning. *Årsrapport 2021*. (2022)

Finanstilsynet. *Hvitvasking og terrorfinansiering*. (2021)

Økokrim og Politiets Sikkerhetstjeneste. *Nasjonal Risikovurdering 2022*. (2022)

Private aktører

World Bank. *Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism*. (2016).

Wolfsberg-group. *Guidance on a Risk Based Approach for Managing Money Laundering Risks*. (2015).

Wolfsberg-group. *Guidance on Politically Exposed Persons (PEPs)*. (2017).

Wolfsberg-group. *Wolfsberg Anti-Money Laundering Principles for Correspondent Banking*. (2002).

